

Molnár Dóra – Szalkai Patrik

Az Északi-sarkvidéken kívüli államok érdekei az Északi-sarkvidéken

Bevezetés

Az Északi-sarkvidék hosszú ideig korlátozott nemzetközi figyelmet kapott, és többnyire azon országok foglalkoztak a térséggel, amelyeknek közvetlen kapcsolata volt vele. Az elmúlt évtizedek azonban jelentősen felértékelték a térséget a világ egésze számára. Egyes országok a megnyíló hajózási útvonalakban látják saját nemzeti érdeküket, mások az erőforrás-kitermelésben vagy a tudományos jellegű kutatásban. A klímaváltozás és a globális konfliktusok előtérbe kerülése miatt pedig egyes országok számára az Északi-sarkvidék katonai relevanciája nőtt számottevően.

Az Északi-sarkvidéki Tanács (*Arctic Council*) a régió elsődleges nemzetközi szervezete, amely nagy fokú legitimációval rendelkezik a térség államainak köszönhetően. Az északi-sarkvidéki államok¹ stratégiáikban rendszeresen kiemelik, hogy alapvető érdekük a szervezet támogatása (MOLNÁR–SZALKAI 2023: 59). A szervezet rendeltetésének azt tartja, hogy az Északi-sarkvidék „a béke, a stabilitás és a konstruktív együttműködés régiója maradjon, amely élénk, virágzó, fenntartható és biztonságos otthont jelent minden lakója számára” (Arctic Council 2021: 6). A szervezetben a teljes jogú tagi státuszú északi-sarkvidéki államok töltenek be vezető szerepet, a külső államok számára megfigyelő státusz áll rendelkezésre, amely azonban korlátozott jellegű részvételt biztosít a szervezetben. Legmeghatározóbb jogosultságuk a munkacsoportokban

¹ Ezek az államok a következők: Kanada, Dánia, Finnország, Izland, Norvégia, Oroszország, Svédország és az Egyesült Államok.

1. ábra: Az északi-sarkvidéki államok és az Északi-sarkvidéki Tanács megfigyelő státuszú tagállamai
 Forrás: BLOOM 2022

való részvétel, ezáltal a döntéshozatali folyamatok befolyásolása révén érdekeik kifejezése és érvényre juttatása. A Északi-sarkvidéki Tanács jelenleg 13 megfigyelő állammal rendelkezik: Kína, India, Franciaország, Németország, Olaszország, Hollandia, Lengyelország, Spanyolország, Svájc, az Egyesült Királyság, Japán, Szingapúr és Dél-Korea.² A tanács növekvő jelentőségét bizonyítja, hogy olyan további államok is megfigyelő státuszért folyamodtak, mint a Cseh Köztársaság, Észtország, Görögország, Írország és Törökország.

Az Európai Unió 2008 óta próbálja elnyerni a megfigyelő státuszt, ez idáig sikertelenül. Kezdetben ezt Kanada blokkolta az Európai Unióba irányuló fókákkal kapcsolatos termékeinek importtilalma miatt, s bár a nézeteltérést 2015-ben megoldották, ezután Oroszország vált az uniós megfigyelő státusz fő ellenzőjévé az EU Oroszországot sújtó szankciói miatt (SZALKAI 2022). Ezek után az uniónak annyit sikerült elérnie, hogy a tanács üléseit „megfigyelheti”, tehát jelen lehet, de nem rendelkezik megfigyelő státusszal (Arctic Council Secretariat 2013). Az Északi-sarkvidéki Tanács munkájában részt vevő államokról nyújt átfogó képet az 1. ábra.

² Az államokon kívül számos kormányközi szervezet és nem kormányzati szervezet is elnyerte a megfigyelői státuszt. Míg előbbire példa a Nemzetközi Hajózási Szervezet (IMO) vagy az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP), addig az utóbbira az Északi Fórum (Northern Forum) vagy a Nemzetközi Északi-sarkvidéki Tudományos Bizottság. A teljes listát lásd: *Arctic Council* [é. n.].

A szervezetnek amellet, hogy ellátja hivatalos feladatait, jelentős geopolitikai szerepe is van. A szervezet működését jellemző konszenzusos döntéshozatal egyrészt rákényszeríti a tagállamokat (így köztük Oroszországot is), hogy a térséget illetően párbeszédet folytassanak, és kompromisszumra jussanak (még ha néha ezt nem is sikerül elérni, s ez esetben éppen a konszenzus kívánalma lesz a döntéshozatal gátja), másrészt e nyolc állam korlátok közé szoríthatja a nem északi-sarkvidéki államok érdekérvényesítési lehetőségét is. Ez utóbbi a Trump-adminisztráció alatt nyilvánvaló amerikai érdekként is megjelent, amikor egy külügyminisztériumi közlemény szerint „[a] nyolc sarkvidéki állam irányítja az Északi-sarkvidéket, és elutasítjuk a nem sarkvidéki államok arra irányuló kísérleteit, hogy szerepet vállaljanak ebben a folyamatban” (Reuters 2019) – még ha ez a kijelentés nyilvánvalóan a kínai északi-sarkvidéki terjeszkedésre adott válaszként is értékelhető.

A 2022. február 24-én kitört orosz–ukrán háború miatt – tiltakozásul az orosz invázió ellen – 2022. március 3-án a hét északi-sarkvidéki állam felfüggesztette részvételét a szervezetben, ezzel 2022 nyaráig a szervezet gyakorlatilag leállt, majd csak 2022 nyarán indultak újra azok a programok, amelyekben Oroszország nem vett részt (CANOVA–PIC 2023). 2023 májusában Norvégia vette át a szervezet elnökségét (a kétéves elnöki tisztséget 2021 és 2023 között ellátó Oroszországtól), és a norvég elnökség fő céljául azt tűzte ki, hogy életben tartsa a szervezetet (European Interest 2023). Ennek eredményeképp 2023 szeptemberében a nyolc államnak olyan új irányelvekben sikerült megállapodnia, amelyek lehetővé teszik a munkacsoportok újbóli működését. Ezen új irányelvek lehetőséget adnak a munkacsoportok számára, hogy döntéshozatali folyamatot kezdeményezzenek, a már megkezdett projekteket folytassák és újakat javasoljanak. Emellet megerősítették az együttműködést a megfigyelő államokkal és a külső részt vevő entitásokkal (EDVARSEN 2023). Így bár már több mint két éve annak, hogy a nyolc északi-sarkvidéki állam felső vezetői szinten nem ül össze, a szervezet munkacsoporti szinten mégis működik, és az orosz–ukrán háború közvetett hatása, hogy megerősítette a nem északi-sarkvidéki államok szerepét a régió legmeghatározóbb szervezetében.

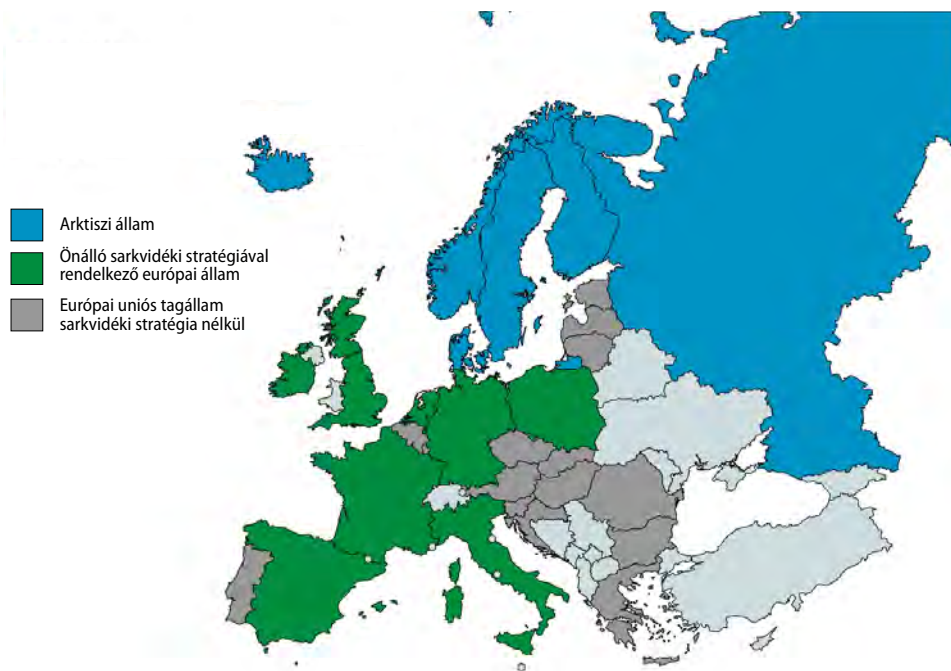
Ennek a megváltozott helyzetnek azonban van új hozadéka is: a külső államok érdeklődése a térség iránt érezhetően megnőtt. Ezen államok más-más érdek mentén igyekeznek északi-sarkvidéki jelenlétüket legitimálni. Ezek között említhető egyrészt a gazdasági haszonszerzés, másrészt a tudományos kutatás. Az előbbi vonatkozásában elmondható, hogy az Északi-sarkvidék gazdasági potenciálja hosszú ideig nem volt a közbeszéd része, és később is csak a térség államai számára kínált elérhető, reális lehetőséget. Napjainkra azonban a helyzet megváltozott, és a világ minden pontjáról

befektetéseket eszközölnek egyes kitermelési projektekbe, és igyekeznek minél inkább részt venni az új hajózási útvonalak kiaknázásában. Másrészt a globális éghajlatváltozás és annak helyi következménye miatt a tudományos kutatás vált az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos érdekek között az egyik legmeghatározóbbá. Fontos azonban kiemelni, hogy a tudományos kutatás nem minden esetben kizárólag tudományos célt szolgál, hanem az államok az úgynevezett tudománydiplomáciát felhasználva próbálják más nemzeti érdeküket is érvényre juttatni.

Jelen könyvfejezet a szerzők azon hipotézisét kívánja alátámasztani, miszerint egy-egy régió belül az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos állami érdekek megegyeznek vagy igen hasonló tematika mentén épülnek fel, és azokat alapvetően az egyes térségek elhelyezkedése (tudniillik az Északi-sarkvidéktől való földrajzi távolsága) határozza meg. A tanulmány célja, hogy rávilágítson azokra a mögöttes mozgatórugókra, amelyeknek köszönhetően az Északi-sarkvidék mára a Föld egyik legfontosabb régiójává vált, és olyan jellegű nemzetközi verseny zajlik az Északi-sarkvidék feletti befolyásszerzésért, amelyre a hidegháború óta nem volt példa. A vizsgálat fókuszában Nyugat-Európa, Közép-Európa, a Baltikum térsége, a Közel-Kelet, Kelet-Ázsia és részben Dél-Amerika áll. Afrika vizsgálatától eltekintünk, mivel napjainkban még nincs olyan afrikai állam, amely biztonságpolitikai agendájában szerepelnének északi-sarkvidéki biztonsági kérdések – ezek az államok sokkal inkább a Déli-sarkvidék világával állnak közelebbi és hosszabb múltra visszatekintő kapcsolatban. A továbbiakban a szerzők nem mutatják be részletekbe menően a felsorolt térségek valamennyi államának sarkvidéki tevékenységét, hiszen ez jelentősen túlmutatna a tanulmány terjedelmi korlátjain, hanem egy-egy példán keresztül mutatnak rá az adott régióra jellemző Északi-sarkvidékkel kapcsolatos regionális érdekekre és a szakpolitika legjelentősebb és újonnan megjelenő aktoraira. Mellőzik továbbá azon államok vizsgálatát, amelyek északi-sarkvidéki tevékenységébe a könyv további fejezetei nyújtanak részletes bepillantást, így elsősorban az Északi-sarkvidéki Tanácsban megfigyelő státusszal rendelkező államok tevékenységére fókuszálnak.

Nyugat-Európa az Északi-sarkvidéken

Az északi-sarkvidéki identitás hangsúlyozása erősen jelen van az Európa egységét képviselni hivatott Európai Unió megszólalásaiban és Európa nyugati államainak nagy részénél egyaránt. Az Európai Unió 2021-ben elfogadott északi-sarkvidéki stratégiájának bevezető mondata a következő: „az Európai Unió az Északi-sarkvidéken található”

2. ábra: Az európai államok északi-sarkvidéki stratégiai elköteleződése

Forrás: a szerzők szerkesztése

(Európai Bizottság 2021: 1). Ahogy a 2. ábrán látható, kevés kivétellel Nyugat-Európa valamennyi állama rendelkezik saját északi-sarkvidéki stratégiával. Itt meg kell jegyezni, hogy a zölddel jelzett országok stratégiái nem minden esetben kifejezetten Arktisszal foglalkozó stratégiát jelentenek, hanem tágabb értelemben poláris témával foglalkozó állami politikát meghatározó dokumentumokat, mint például Spanyolország (Comité Polar Español 2016) és Hollandia (Ministry of Foreign Affairs 2021) esetében. Jelen alfejezet Nyugat-Európa északi-sarkvidéki érdekeltségét két részben vizsgálja: előbb bemutatja a régió kis országainak megközelítését, majd felvázolja a nagyobb államok főbb érdekeit.

Kisállami északi-sarkvidéki identitás

Kínához hasonlóan – amely magát a „közel-északi-sarkvidéki állam” kifejezéssel illeti – Svájc is saját jelzőt kezdett használni önmeghatározására. A svájci „vertikális

északi-sarkvidéki állam” elnevezés is elsősorban brandépítési célokat szolgál. A megnevezés nem teljesen alaptalan. Annak ellenére, hogy Svájc nem rendelkezik tengerparttal, és az európai kontinens közepén található, természeti adottságai hasonlóak az Északi-sarkvidékhez, és a használt elnevezés ezt hivatott hangsúlyozni. A hasonló természeti adottságok közül kiemelhető a gleccserek és hegységek nagy száma, valamint az, hogy területének egy részét jég borítja. Svájc nem rendelkezik írott északi-sarkvidéki stratégiával, de Stefan Estermann nagykövet szóban már ismertette a svájci stratégia hat pillérét: a kutatóintézetek támogatása, a nemzetközi tudományos együttműködés előmozdítása, a magánszektor kapacitásának kihasználása, az Északi-sarkvidékről folytatott nemzetközi párbeszédben való részvétel, az éghajlatváltozás kezelése és az őslakos népekkel való szolidaritás (SHARP 2019).

Emellett kevésbé ismert tény (és a hat pillérben sem szerepel), de Svájc a világ-gazdaság egyik meghatározó nyersanyag-kereskedelemmel foglalkozó központja. A svájci kereskedők ellenőrzik a világ nyersolaj-kereskedelmének egyharmadát, a világ fémkereskedelmének mintegy kétharmadát és a világ mezőgazdasági nyersanyag-kereskedelmének 35-60%-át (Euronews–AFP 2023). Így tehát Svájc a klimatikus kapcsolatok mellett jelentősen érdekelt az északi-sarkvidéki nyersanyagokkal kapcsolatos fejleményekben és a kereskedelmi útvonalak fellendülésében – ez utóbbiban azért is, mert 2014-ben szabad kereskedelmi megállapodást kötött Kínával (Swiss Confederation 2023).

Az európai északi-sarkvidéki identitás kapcsán Svájc mellett ki kell emelni Skóciát is. Skócia nagy hangsúlyt fektet annak nyomatékosítására, hogy Skócia a világ legészakibb nem északi-sarkvidéki állama. A kormányzat nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó honlapja három fő témát emel ki: az ír-skót kapcsolatokat, a feminizmust és az északi-sarkvidéki kötődést (Scottish Government [é. n.]). Az oldal rámutat, hogy Skócia és az Északi-sarkvidék nemcsak nagyon közel helyezkedik el egymáshoz, de hasonló kihívásokkal is néz szembe, és az északi-sarkvidéki államok az ország meghatározó kereskedelmi partnerei. Skócia a 2010-es évektől kezdve több cikkben is kifejtette sarkvidéki kapcsolatainak fontosságát, és elítélte, hogy az Egyesült Királyság nem fordít kellő figyelmet a térségre – bár az Egyesült Királyság kezdeti, nem elhanyagolható mértékű érdeklődése az elmúlt években csak tovább erősödött. 2012-ben pedig Rachael Lorna Johnstone, skót jogászprofesszor az *Északi-sarkvidéki Évkönyvben* (*Arctic Yearbook*) felvetette egy különálló skót északi-sarkvidéki stratégia szükségességét azzal érvelve, hogy az Egyesült Királyság sarkvidékkel kapcsolatos érdektelensége korlátozza Skócia északi-sarkvidéki politikáját (JOHNSTONE 2012). A skót kormányzat megfogadta ezt a tanácsot, és 2019-ben kiadta saját, az Egyesült Királyságtól

független északi-sarkvidéki stratégiáját (Scottish Government 2019). Ezt figyelembe véve megállapítható, hogy bár az Egyesült Királyság valószínűleg a skót ösztönzés nélkül is egyre nagyobb hangsúlyt fektetne az Északi-sarkvidékre, az államalakulaton belül Skócia sarkvidéki érdekeltsége régebbre nyúlik vissza, és meghatározó szerepet játszhatott a brit sarkvidéki érdekeltség fejlődésében (még úgy is, hogy a 2023-as brit északi-sarkvidéki stratégiában sem térnek ki a skót érdekekre (UK Government 2023).

Hollandia Északi-sarkvidéki érdeklődése hosszú időre nyúlik vissza. A holland Terschelling szigetéről származó Willem Barentsz egy rövidebb tengeri útvonalat akart felfedezni a császári Kínába, és úgy gondolta, hogy ehhez a Szibériától északra fekvő vizeken kell hajóznia. Barentsz három jeges-tengeri útja során a parancsnoksága alatt álló hajók felfedezték a Nova Zemlja és a Kara-tenger környékét, majd a Svalbard-szigeteket, köztük a fő szigetet, a Spitzbergákat 1596-ban (Over the Circle 2018). Az 1980-as évek óta földrajzi helyzetéből fakadóan és a tengerszint-emelkedés által sújtott országként Hollandia meghatározó környezeti érdekekkel rendelkezik az Északi-sarkvidéket illetően, de jelentősek a térséghez kapcsolódó gazdasági érdekei is. Egyrészt holland vállalatoknak vannak érdekeltségei a régióban, különösen a tengeri és offshore technológia, a hajóépítés, a halászat, valamint az olaj- és gázipar területén, másrészt az új tengeri útvonalak fellendülése a rotterdami kikötő stratégiai jelentősége miatt szintén fontos kapcsolódási pont Hollandia számára (The Arctic Institute [é. n. a]).

Nagyállami gazdasági érdekek

A régió nagyobb államai közül Németország, Franciaország és az Egyesült Királyság sarkvidéki érdekeltsége a legmeghatározóbb, ezért röviden ezen államok politikájára térünk ki. Olaszország is jelen van a térségben, megfigyelő státusszal is rendelkezik az Északi-sarkvidéki Tanácsban, azonban érdeklődése szinte kizárólag a kutatásokra korlátozódik (az ENI energetikai vállalatán kívül), ezért ennek részletezésétől eltekintünk.

Nyugat-Európa (és Észak-Európa) jelentős szereplője a sarkvidéki olaj- és gáz-kitermelésnek. 2020-ban az európai bankok adták a globális kockázatvállalási és a sarkvidéki fejlesztőknek nyújtott hitelek több mint egynegyedét. Ez az összeg 2016 és 2020 között 16,6 milliárd dollárról 28,4 milliárdra nőtt (ILERI et al. 2021: 6). Az európai olaj- és gázipar szintén erősen érdekelt a sarkvidékben. Az orosz-ukrán háború előtt a BP (az orosz Rosznyeftben lévő részesedése révén), az Equinor, a Shell, a Petoro, a Vaar Energie (norvég vállalat, amelynek fő részvényese az olasz ENI), a Wintershall

és a TotalEnergies közvetlen vagy közvetett részesedéssel rendelkezett a fejlesztés, értékelés vagy felfedezés alatt álló 375 forrásból 178-ban (ILERI et al. 2021: 13). Azonban a háború az európai sarkvidéki befektetésekre észrevehetően negatív hatással volt. 2022-ben a holland–brit Shell, a brit BP és az olasz ENI is kivonult az orosz piacról és befektetésekből (ZHANG 2022). A közvetlen energetikai vállalatok mellett fontos kiemelni a bankszektor szerepét is. A brit székhelyű Barclays a sarkvidéki olaj- és gáziparnak a világ negyedik legnagyobb és a nem északi-sarkvidéki államok közül a legnagyobb finanszírozója, míg a francia BNP Parisbas a hetedik, a német Deutsche Bank pedig a tizenegyedik világviszonylatban (ILERI et al. 2021: 20). A gazdasági érdekek azonban nem kizárólagosan az energetikaiparba történő befektetéseken alapulnak. Nagyszámú egyéb francia vállalat tevékenykedik a kanadai és norvég sarkvidéki területeken is (Ministry of Foreign Affairs and International Development 2016: 27).

A tengeri útvonalak fellendülése kapcsán bár gyakorta megjelenik, hogy Oroszországnak jelentős befolyása van a sarkvidéki hajózás kontrollálásában, fontos kiemelni *Nagy-Britannia* egyik kevésbé látványos, de hasonló jelentőségű, a pénzügyi és jogi szolgáltatásaiban rejlő képességét. Amellett, hogy a londoni bankok képesek pénzügyi támogatást nyújtani a tőkeintenzív északi-sarkvidéki beruházásokhoz, a város világelső a hajózási, az energia- és a bányászati ágazatban végzett speciális tevékenységek biztosításában, amelyek közé tartoznak az északi-sarkvidéki projektek is (DEPLEDGE 2018: 85–86). A londoni székhelyű biztosítóintézeteknek több százmillió dolláros bevételük van a tengeri biztosítási díjakból: az olajszenyyezés, a roncsok eltávolítása, a hajótestek, a felszerelések, az utasok és a legénység biztosításából. A Lloyd's Register, amely 1977 óta biztosítja a világ jégjáró flottájának jégosztályozását, a világ meglévő jégtörő flottájának mintegy 25%-át osztályozta (ezzel a második helyen áll a Russian Register után), és szorosan részt vesz az oroszországi és kanadai flottafelújítási projektekben is (DEPLEDGE 2018: 86). Mindez egyfelől nagy bevételt jelent az országnak, másrésztől befolyásolási képességét is nagyban növeli.

Németország viszonylatában kiemelendők sarkvidéki energetikai érdekei, amelyek azonban nem tekintenek vissza nagy múltra. A 2010-es évek első felében Németország és a német vállalatok inkább olyan államokra összpontosítottak, mint Kazahsztán és Mongólia, mintsem az Északi-sarkvidék régiójára. Ennek oka az volt, hogy az északi-sarkvidéki országok piacai nem igényeltek különösebb figyelmet, valamint a tényleges kiaknázási lehetőségekkel kapcsolatos nagy fokú bizonytalanság is szerepet játszott benne (MAIR 2012: 22). Ez az évtized végére megváltozott, és 2019-re egyes becslések szerint Németország legnagyobb olaj- és gázkitermelő vállalata, a Wintershall Dea termelésének már 55%-a az Északi-sarkvidékről származott (TILLER 2021: 9).

Közép-európai érdekek az Északi-sarkvidéken

Közép-Európa fogalma alatt jelen fejezet az Osztrák–Magyar Monarchia utód-államait³ és Lengyelországot érti. Az Északi-sarkvidék és Közép-Európa kapcsolata az Osztrák–Magyar Monarchia korára nyúlik vissza. 1873-ban az 1872 és 1874 között zajlott osztrák–magyar többnemzetiségű expedíció fedezte fel a Ferenc József-földet, amelynek tagjai Németországból, Magyarországról,⁴ Csehországból, Morvaországból, Olaszországból, a mai Horvátországból, Dél-Tirolból és leginkább Ausztriából származtak. A sarkvidéki kutatás szempontjából ez az expedíció meghatározó volt, a „Nemzetközi Poláris Év” mint kutatási hagyomány is ennek a felfedezésnek köszönhető (VEC 2023). Karl Weyprecht, az osztrák–magyar haditengerészet hadnagya, tudós és az osztrák–magyar sarkvidéki expedíció társparancsnoka vetette fel először a nemzetközi sarki év ötletét, amely ezt követően nagy nemzetközi támogatásra lelt, és 1879-ben megalakult a Nemzetközi Sarkvidéki Bizottság. Ennek tagjai Dánia, Norvégia, Oroszország, Finnország, Svédország, Németország, Ausztria–Magyarország, Hollandia, Franciaország, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Kanada Domínium lettek. Ennek eredményéül 1882–1883-ban tartották meg az első Nemzetközi Poláris Évet, amelyet legutóbb 2007–2008-ban rendeztek meg negyedik alkalommal (Fort Conger [é. n.]), míg az ötödiket 2032–2033-ra tervezik. Bár valójában nem beszélhetünk osztrák–magyar „gyarmatról”, mert a sikeres északi-sarkvidéki expedíció és a Ferenc József-föld felfedezése után az Osztrák–Magyar Monarchia sohasem kísérelte meg elismertetni jogát a terület felett azon okból kifolyólag, hogy az expedíció magánvállalkozás volt, illetve hogy Ferenc József elutasította a gyarmatosítást (TARJÁN [é. n.]). Ettől függetlenül azonban az tény, hogy az expedíciónak volt magyar támogatója gróf Zichy Ödön személyében, és volt magyar résztvevője is, Dr. Kepes Gyula hajóorvos személyében.⁵

³ Csehország, Szlovákia, Ausztria, Magyarország.

⁴ Magyarország kevésbé ismert északi-sarkvidéki szerepvállalásáról számos tudományos publikáció elérhető az Osztrák–Magyar Monarchia időszakától a jelenkor katonai együttműködéséig. A kötet terjedelme nem teszi lehetővé ezek bemutatását, további információért a következő szerzők publikációnak olvasása ajánlott (összeállította a szerk.): NÉMETH Viktória (2019): Az Osztrák–Magyar Monarchia és geopolitikai jelenléte az Arktisban. *Történeti Földrajzi Közlemények*, 7(1–2), 73–90; NAGY Miklós Mihály (2001): Geográfia hadilobogó alatt. *Magyar Tudomány*, 46(7), 788–798; NAGY Miklós Mihály (2004): Boldog békeidők haditengerészei. *Hadtörténelmi Közlemények*, 117(4), 1310–1313; Kiss Márton (2020): Cholnoky Jenő élete és munkássága. *Újkor*, 2020. július 5.; KÜM/14612/2011 Magyar Köztársaság külügyminisztere, Budapest 2011. október 13.

⁵ Ki kell emelni, hogy az első tisztán magyar tudományos expedíció még korábbra datálható. Két jezsuita tudós, Hell Miksa és Sajnovics János 1768–1769-ben eljutottak a norvégiai Vardø-be.

Ebből kiindulva talán nem meglepő, hogy a térség fő érdeke és érdeklődése az Arktisszal kapcsolatban – még jelenleg is – a tudományos kutatásokhoz és a klímaváltozáshoz kapcsolódik. Az 1920-ban megkötött svalbardi egyezményt⁶ a közép-európai régió államai közül Ausztria, a Cseh Köztársaság, Szlovákia, Lengyelország és Magyarország is aláírta. Az öt állam közül napjainkban Lengyelország játssza a legmeghatározóbb szerepet az északi-sarkvidéki térségében, de egyre jelentősebb a cseh szerepvállalás is, és mára egyre jobban körvonalazódó magyar érdekek is nevesíthetők.

Hosszú ideig Közép-Európára általánosságban igaz volt, hogy nem rendelkezik az Arktisszal kapcsolatban sem gazdasági, sem védelmi érdekekkel, ez alól pedig még *Lengyelország* mint a térség meghatározó szereplője sem volt kivétel (GRACZYK 2012: 140). Az utóbbi években azonban Lengyelország hatalmi súlyának növekedésével párhuzamosan jól kirajzolódik az ország Északi-sarkvidék iránti növekvő érdeklődése, amelyet jól mutat az, hogy az Északi-sarkvidéki Tanácsban az elsők között nyerte el a megfigyelő státuszt 1996-ban. 2010 óta Lengyelország kezdeményezésére a Északi-sarkvidéki Tanács megfigyelő államainak külügyminisztériumai és a tanács elnökségét betöltő ország közötti rendszeres találkozót tartanak, amely „Varsó Formáció” néven vált ismertté. Célja, hogy a nem északi-sarkvidéki államok megvitassák egymás között az Északi-sarkvidék sorsát, majd közvetlenül az elnökséghez tudjanak fordulni (McGWIN 2018). 2020-ban Lengyelország elfogadta a *Lengyel sarkvidéki szakpolitika* című stratégiai dokumentumát, amely egyszerre foglalkozik az Arktisszal és az Antarktisszal (Polish Polar Policy 2020), majd a stratégiában foglaltak végrehajtására 2022-ben felállították a nemzeti sarkvidéki szakpolitikáért felelős kormányzati bizottságot (The Arctic Institute [é. n. b]). Emellett Lengyelország rendelkezik egy tízéves sarkkutatási koncepcióval a 2017 és 2027 közötti időszakra vonatkozóan (WĘSŁAWSKI – ZIAJA 2017), valamint a lengyel sarki kutatások zöld-fehér könyvével (LEWANDOWSKI 2020).

Az Északi-sarkvidék iránti lengyel érdeklődés azonban hosszú múltra tekint vissza. Lengyelország tudományos jelenléte az Északi-sarkvidéken a második nemzetközi sarki évben kezdődött 1932-ben egy 12 hónapos expedícióval a Medve-szigetre. Azóta

Útjuk során csillagászati, geológiai és meteorológiai megfigyeléseket végeztek. Lásd NÉMETH 2023: 48.

⁶ 1920. február 9-én kötötték meg az úgynevezett svalbardi egyezményt, amely értelmében a Spitzberák területe bár Norvégiahoz tartozik, és ott a norvég jog érvényesül, a szigetcsoport erőforrásait a szerződés részesévé váló államok szabadon kiaknázhathatják, azaz az aláíró felek számára a halászat, a vadászat, a tengeri, ipari, bányászati és kereskedelmi tevékenységek minden típusa engedélyezett. Előírja továbbá, hogy a kutatással kapcsolatos szabályokat külön megállapodásban kell rögzíteni, azonban ilyen megállapodás nem létezik. Gyakorlatban minden aláíró ország tudásai egyenlő jogokat kapnak a kutatáshoz.

Lengyelország létrehozta az egyetemi kutatási nyári bázisok hálózatát Svalbardban, és 1957-ben felállította az állandó kutatóállomását Hornsundban, a Svalbard-szigeteken. A Stanislaw Siedleckiről elnevezett lengyel északi-sarki állomás 1978-ban jelentős korszerűsítésen esett át, amelynek köszönhetően immáron egész évben folytathatók a kutatások. Ezek főként meteorológiai, szeizmológiai, gleccserdinamikai és geomágneses kérdéseket érintenek, de rögzítik a légkör elektromossági adatait és számos éghajlati jellemzőt is. A Lengyel Tudományos Akadémia Geofizikai Intézete felel a kutatóexpedíciók megszervezéséért (INTERACT [é. n.]). Ezenkívül Lengyelországnak van egy kutatóhajója is, amelyet kutatóexpedíciókhoz használnak az Északi-sarkvidéken, valamint a lengyel kutatói közösség különböző hálózatokon (és számos sarkvidéki kutatási projektjén keresztül részt vesz a nemzetközi sarkvidéki tudományos együttműködésben (The Arctic Institute [é. n. b])).

Gazdasági téren lengyel vállalatok nyersanyagfeltárási és -kitermelési tevékenységekben vesznek részt Kanadában és Grönlandon, szénhidrogén-feltáráshoz a norvég talapzaton, hajógyártásban és hajókarbantartásban az Északi-sarkvidéken működő hajók számára, valamint korlátozott mértékben halászati tevékenységben az Atlanti-óceán északi részén és a Barents-tengeren (The Arctic Institute [é. n. b])). A lengyel gazdasági szerepvállalás új irányát pedig a szén-dioxid-tárolás jelenti. 2023 decemberében a Polaris elnevezésű szén-dioxid-tárolási projekthez a lengyel Orlen is csatlakozott, s a tervek szerint 50%-os részesedést fog szerezni 2028 végén (Reuters 2023).

Lengyelország mellett a *Cseh Köztársaság* mutat még jelentős érdeklődést az Északi-sarkvidék iránt, amely szembeötlő megnyilvánulása volt 2020 decemberében, hogy benyújtotta jelentkezését az Északi-sarkvidéki Tanácshoz megfigyelő státusz elnyerésére (Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic [é. n. c])). Az ország nagy hangsúlyt fektet a tudományos kutatásra, valamint a kulturális-tudományos kapcsolatokra és kapcsolatrendszerének bővítésére is. 2018-ben rendezték meg az első északi-sarkvidéki fesztivált, amelyet azóta minden évben megtartanak. Célja a cseh és a sarkvidéki tudósok és művészek közötti kapcsolatok fejlesztése, valamint új partnerek bevonása (Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic [é. n. b])). Csehország Északi-sarkvidék iránti érdeklődésének eszközeként használja – a tudományos kutatás mellett – a kultúrát és a művészeteket. 2020–2021-ben a harmadik alkalommal megrendezett cseh északi-sarkvidéki fesztivált már hat városban tartották meg (MUSANOVIC 2022a), majd 2022 szeptemberében a negyedik fesztivál keretében több mint húsz szervezet társszervezésével már kétértelművé nőtte ki magát a rendezvénysorozat (*Arctic Festival* 2022). A legutóbbi, 2023-as fesztiválnak csak a kulturális pillérét rendezték meg, a tudományos pillér kimaradt, aminek az volt az oka, hogy

a cseh sarkkutatók jelentős többsége (mintegy hatvanan) azon *Az Északi-sarkvidék* című átfogó monográfia megírásán munkálkodtak, amely megjelenése 2025-ben várható (*Arctic Festival* 2023). Emellett komoly tudományos kutatásokat folytatnak a Masaryk Egyetemen, ahol önálló Északi-sarkvidék-kutatóközpont működik az éghajlatváltozás és az emberi tevékenységek sarkvidéki hatásainak vizsgálatára (ARCTIC Centre for Human-to-Environment Oriented Studies – Masaryk University [é. n.]), valamint cseh tudósok sarkvidéki kutatóállomást működtetnek Svalbardban (Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic [é. n. c]). A Dél-Csehországi Egyetem tulajdonában álló, 2013 óta működő Josef Svoboda Kutatóállomás egy kutatóbázisból és egy tereptáborból áll (Interact GIS [é. n.]). A 2020 óta tartó projekt ötéves futamidejű, és közvetlenül kapcsolódik az ENSZ Fenntartható fejlődési célkitűzéseikhez is (Masaryk University [é. n.]). Végül a Csehországban működő Északi Társadalom (Nordic Society) elnevezésű egyesület célja a kulturális kapcsolatok elmélyítése az északi államokkal (Izland, Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország) (Severská společnost [é. n.]). Tehát Csehország Északi-sarkvidék iránti érdeklődése tökéletesen kirajzolódik, és ennek fényében nem nevezhető véletlennek az sem, hogy 2015-ben cseh kezdeményezésre (a České Budějovice-i Dél-Csehországi Egyetem és a brünni Masaryk Egyetem támogatásával) jött létre a Közép-európai Sarkvidéki Partnerség az Osztrák Sarkkutató Intézet és a Lengyel Tudományos Akadémia Sarkkutató Bizottságának bevonásával (Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic [é. n. a]).

Magyar érdekek az Északi-sarkvidéken

A magyar érdekek rövid felvázolásának külön alfejezetet szentelünk, és fontosnak tartjuk kiemelni, hogy több olyan terület is nevesíthető, amellyel kapcsolatban a ma még a magyar politikai gondolkodásnak kevésbé részét képező Északi-sarkvidék a jövőben új kitörési pont lehet Magyarország számára.⁷

⁷ A szerzők korábbi tanulmányukban részletezték Magyarország és az Északi-sark kapcsolatrendszerét, és felvázolták a magyar északi-sarkvidéki érdekeket is. Jelen alfejezetben pusztán a tanulmány legfontosabb megállapításait foglaljuk össze. A magyar kérdések részletes tárgyalását lásd: MOLNÁR–SZALKAI 2022.

A jelenleg hatályos magyar stratégiai dokumentumok nem, vagy csak érintőlegesen foglalkoznak a térséggel, és Magyarország önálló északi-sarkvidéki stratégiával sem rendelkezik. Egy markánsabb magyar északi-sarkvidéki jelenléthez tehát a stratégiai-jogi keretek jelenleg még hiányoznak. Mindössze az Innovációs és Technológiai Minisztérium 2018-ban kiadott a 2018–2030 közötti időszakra vonatkozó, 2050-ig tartó időszakra is kitekintést nyújtó második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiája (Melléklet a 23/2018. (X. 31.) OGY határozathoz) az a hivatalos dokumentum, amely közvetlenül is foglalkozik az Északi-sarkvidék térségével. Közvetett veszélyfaktorként nevesíti a sarkvidéki gleccserek oladásának tengerszint-emelkedést okozó hatását, amely közvetlen összefüggésben van azzal, hogy „Magyarország a globális klíma-migráció cél- vagy tranzitországává válhat” (Melléklet a 23/2018. (X. 31.) OGY határozathoz 2018: 160). Emellett egyes külügyminiszteri nyilatkozatok is rávilágítanak a térség jelentőségére (Arctic Frontiers 2017; Arctic Frontiers 2018) kiemelve a gazdasági és geopolitikai vetületek, a magyar vízkészletek stratégiai szerepét, valamint egy az északi-sarkvidéki erőforrásokat szabályozó nemzetközi rezsim szükségességét.

A globális nyitás politikájával összhangban közvetlen magyar érdekként lehet nevesíteni a gazdasági kapcsolatok további növelését, központban a hadiiparral és az energiaiparral. Magyarország együttműködése az északi-sarkvidéki államokkal katonai téren hosszabb múltra nyúlik vissza. Gondolhatunk a svéd haditechnikai beszerzésekre (SAAB Bofors Dynamics Carl Gustaf M4 hátrasiklás nélküli löveg, Gripen vadászgépek lízingelése), valamint Magyarország az északi-sarkvidéki NATO-hadgyakorlatokon is részt vesz (mint a 2018-as Trident Juncture vagy a 2022-es Cold Response 2022⁸). Végül utalunk a kutatási téren történő együttműködésekre. Magyarország 2021-ben Finnországgal írt alá egyetértési megállapodást az úripari együttműködésről (Magyarország Kormánya 2021), majd 2022-ben Oroszországgal írt alá szándéknyilatkozatot a már 1999-ben megkezdett bilaterális úrkutatási együttműködés folytatásáról (KOVÁCS 2022; HORVAI 2021). Ezek mind olyan területek, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy Magyarország sikerrel pályázza meg a megfigyelő státuszt az Északi-sarkvidéki Tanácsban, hasonlóan más európai államokhoz, de ehhez először is politikai akaratra van szükség és annak felismerésére, hogy Magyarország északi-sarkvidéki jelenléte milyen hozadékkal jár gazdasági, társadalmi téren vagy akár a nemzetközi elismertség terén.

⁸ Bővebben lásd Padányi József fejezetét és SZILVÁSI 2022.

A Baltikum speciális helyzete

A Baltikum a vizsgált térségek közül földrajzilag a legközelebb helyezkedik el az Északi-sarkvidékhez, ezért egyrészt jelentősen kitett a sarkvidék változásainak, másrészt mindennek köszönhetően a biztonsági és a környezeti kérdések egyaránt jelentős súlyt képviselnek. Éppen ezért valamennyi vizsgált régió közül itt a legnehezebb elkülönülő érdekekről beszélni. Ennek ellenére csak a közelmúlt fejleménye az, hogy a balti államok növekvő érdeklődést mutatnak az Északi-sarkvidék iránt, s e körben a prioritást élvező területek már jól kirajzolódnak:

- az éghajlatváltozás és kutatás;
- a biztonsági szempontok;
- a gazdasági lehetőségek.

Éghajlatváltozás és kutatás

A térség mindhárom állama aláírta az 1920-as svalbardi egyezményt, azonban jelenleg egyik állam sem rendelkezik megfigyelő státusszal az Északi-sarkvidéki Tanácsban. *Észtország* 2020-ban hivatalosan is benyújtotta jelentkezését azzal az indokolással, hogy az Északi-sarkvidék fejlődéséhez nemzetközi együttműködésre van szükség, és ez nem kizárólag az északi-sarkvidéki államok feladata, hanem a világ minden államáé és szervezetéé, valamint Észtország hangsúlyozza finnugor és kulturális kapcsolatait is (Embassy of Estonia Oslo [é. n.]). Emellett kiemelendő, hogy Észtország saját magát a „legészakibb nem északi-sarkvidéki” államként határozza meg (WEGNER 2021).

Lettország 2021-ben jelentette be, hogy szintén készül a jelentkezés benyújtására, amelyet Edgar Rinkēvičs, akkori lett külügyminiszter azzal magyarázott, hogy „az Északi-sarkvidéken zajló folyamatok közvetlen hatást gyakorolnak a balti-tengeri régió környezetére, gazdaságára és biztonságára is”. (Republic of Latvia Ministry of Foreign Affairs 2021). Mārtiņš Vargulis (lett kutató, valamint a NATO és EU állandó képviselőjéhez delegált diplomata) szerint az ország Arktisszal kapcsolatos egyik fő prioritása a klímaváltozás hatásainak vizsgálata (MUSANOVIC 2022b). Ezen a véleményen van Andris Pelšs lett külügyi államtitkár is, aki szintén kiemelte, hogy az Északi-sarkvidék szorosan kapcsolódik Lettországhoz (és így a balti térség egészéhez is), és a sarkvidéken lehet jól megfigyelni a klímaváltozás pozitív és negatív hatásait (MUSANOVIC 2022c).

Jó bizonyíték az Északi-sarkvidék baltikumbeli tudományos felértékelődésére az, hogy már az a *Litvánia* is több tudományos expedíciót indított az Északi-sarkvidékre, amely a három balti állam közül a legviszafogottabban jelenik meg a térségben. 2017-ben indult el a lengyel–litván ADAMANT⁹ projekt, amely ötvözi a lengyel sarkvidéki tapasztalatokat a litván tengerbiológiai ismeretekkel. A program tudományos célja a gleccserolvadás ökoszisztémára gyakorolt hatásainak vizsgálata, ugyanakkor a projekt nagy hozadéka a lettek számára az, hogy a lengyel kutatókkal való együttműködés bevezeti Litvániát a sarkvidéki kutatásba (TARYBA–NAUKI 2017: 3). Ezen együttműködés keretében 2021-ben svalbardi expedíciót is indítottak (EU-CONEXUS 2021). A litván sarkvidéki kutatás pedig ezt követően jelentősen fellendült, 2023-ra a Klaipėda Egyetem Tengeri Kutatóintézete negyedik alkalommal indított kutató expedíciót szintén Svalbardra az ökoszisztéma változásainak kutatása céljából (BERŽANSKYTĖ 2023).

Biztonsági szempontok

Általánosságban elmondható, hogy a balti államok biztonsági tekintetben elsősorban abban érdekeltek, hogy az Északi-sarkvidék stabil terület maradjon, mivel a sarkvidék biztonságpolitikai változásai közvetlenül hatnak a balti térségre (MUSANOVIC 2022b). Érdekeiket elsősorban a NATO- és EU-tagság keretein belül tudják érvényesíteni, azonban ezen összeurópai és atlanti szervezeteken túl érdemes a helyi regionális együttműködések is figyelemmel kísérni, mert az egyes államok fókuszának változásait ezeken keresztül lehet hatékonyan figyelemmel kísérni.

A balti térség számos informális biztonságpolitikai együttműködésben vesz részt az észak-európai északi-sarkvidéki államokkal. Ki kell emelni a *Nordic-Baltic Cooperation* (NB8) elnevezésű együttműködést, amely 1992-ben jött létre, és tagjai Finnország, Svédország, Norvégia, Izland, Dánia, Észtország, Lettország és Litvánia. Jelenleg az együttműködés fókuszában a biztonságpolitikai párbeszéd mélyítése és Ukrajna támogatása áll. A szervezet közép-európai kapcsolattal is rendelkezik, ugyanis 2013 óta külügyminiszteri szinten több találkozót is tartottak a V4-országokkal (Republic of Estonia Ministry of Foreign Affairs 2024). Emellett még jelentős a 2012-ben létrehozott *Északi Csoport* elnevezésű informális együttműködésre épülő formáció,

⁹ Teljes neve: Arctic Benthic Ecosystems under Change: the Impact of Deglaciation and Boreal Species Transportation by Macroplastic.

amelynek a NB8 szervezet tagjain kívül Hollandia, az Egyesült Királyság és Németország is a tagja. A csoport konzultatív fórumként működik az európai biztonsági kérdések, a NATO–EU-kapcsolatok és más, a régiót érintő témák kapcsán (Republic of Lithuania Ministry of National Defence 2024).

Gazdasági lehetőségek

Gazdasági értelemben az Északi-sarkvidék azt követően kezdett el felértékelődni a balti államok számára, hogy a balti államok euroatlanti integrációját követően a Nyugat és Oroszország közötti összekötő funkciójukkal fel kellett hagyniuk. A Baltikum ezt követően már nem a kelet–nyugat hídja volt, hanem az észak–dél hídja lett (ANDRIJAUSKAS 2021: 234–235). Jól mutatja az akkori hozzáállást az a megállapítás 2014-ből, miszerint Litvánia észak-sarkvidéki kapcsolatát illetően „üzleti vagy gazdasági érdekeket még távcsővel sem lehet észrevenni” (JURKYNAS 2014).

Mára azonban a térség a Baltikum számára is jelentősen felértékelődött. A gazdasági lehetőségek tekintetében elsősorban nem a szállítási kérdések váltak meghatározóvá, hanem – ahogyan az mind az észt, mind a lett Északi-sarkvidéki Tanácsba való jelentkezés kapcsán előtérbe került – a digitalizáció és a helyi vállalatok észak-sarkvidéki lehetőségeinek kiaknázása az elsődleges gazdasági mozgatórugó. A lett jelentkezés kapcsán Rinkēvičs hangsúlyozta a balti-tengeri régió és az Európai Unió gazdasága számára fontos közlekedési és infrastrukturális projekteken való együttműködés nagy lehetőségeit (Republic of Latvia Ministry of Foreign Affairs 2021), és Pelšs államtitkár is prioritásnak tartotta a gazdasági szempontokat ugyanebben a tekintetben (MUSANOVIC 2022c). Emellett az Északi-sarkvidék olyan terület, ahol a lett cégek hozzájárulása a digitalizáció, az automatizálás, a közlekedés és a műholdas rendszerek terén is jelentős lehet (MUSANOVIC 2022b).

A Baltikumban már 2013-ban felismerték, hogy az észak-tengeri útvonal felledülése és az Ázsiából érkező hajók megjelenése jelentősen át fogja alakítani a térség kapcsolatrendszerét a szállítmányozás és a logisztika terén. A nyersanyagok és az LNG exportja és importja Európa és Ázsia között jelentősen befolyásolni fogja Észak-Európa és a Baltikum kereskedelmi és szállítási stratégiáját (HAHL 2013: 3). A sarkvidéki hajózás a Baltikum számára új üzleti lehetőségeket fog jelenteni és alkalmat arra, hogy szorosabb gazdasági kapcsolatot létesítsen Ázsiával. Helyi viszonylatban pedig új logisztikai központok építését vonhatja maga után, ami a jövőben gazdasági előnyöket és új munkahelyeket jelent (MERLINO 2023).

A Közel-Kelet és az Északi-sarkvidék kapcsolata

Távolodva a sarkvidéktől, a Közel-Keleten már kevésbé a biztonsági kérdések dominálnak az Északi-sarkvidéket illetően. A térség országai közül jelenleg egy sem rendelkezik megfigyelő státusszal az Északi-sarkvidéki Tanácsban, azonban ez a jövőben változhat, tekintve, hogy a régió számos országa jelentősen növelte jelenlétét a térségben az elmúlt évek alatt. A közel-keleti országok földrajzi adottságai jelentős mértékben meghatározzák kapcsolataikat az Arktisszal: a térségre jellemző a nagy mennyiségű olajkészletek és a tengeri hajózásban betöltött stratégiai szerepük. Emellett az éghajlatváltozás és az elsivatagosodás kihívásai miatt alapvető érdekük a klímaváltozás vizsgálata, amelyhez az Északi-sarkvidék kitűnő lehetőségeket nyújt. Ezek azok a fő közel-keleti érdekek, amelyek ki is rajzolódnak az egyes államok északi-sarkvidéki politikájában:

- kőolaj-kitermelés;
- tengeri szállítmányozás;
- a klímaváltozás hatásainak kutatása;
- kapcsolat- és hálózatépítés.

A kőolaj-kitermelés

A Közel-Kelet és az Északi-sarkvidék közös jellemzője, hogy mindkét régió jelentős kőolajtartalékokkal rendelkezik. Ez jelentősen meghatározta az észak-európai gazdasági folyamatokat is, ugyanis miután 1973 októberében Egyiptom megtámadta Izraelt, és a háború következtében az arab világ embargót vezetett be azon országokra, amelyek támogatták Izraelt, ez a fejlemény arra késztette az észak-európai országokat, hogy fontolják meg az északi-sarkvidéki olajkitermelést. Erre nem kellett sokat várni, hiszen már novemberben Norvégia be is jelentette a kőolajkitermelés megkezdését (MAZIAD 2017).

Az Egyesült Arab Emírségek nemcsak a Közel-Kelet egyik legmeghatározóbb szereplője, hanem északi-sarkvidéki szerepvállalásával is élen jár a térség államai között. Hosszabb időre nyúlik vissza együttműködése Oroszországgal az Északi-sarkvidéket illetően, de az ország sarkvidéki térnyerésében az orosz-ukrán háború is szerepet játszott. A háború következményeként a legtöbb nyugati vállalat – köztük a francia Technip, az olasz Saipem és az amerikai Baker Hughes – kiszállt a Novatek Arctic LNG 2 projektjéből, ezért Oroszország máshonnan kényszerült pótolni a kieső

technológiai képességet. Az Egyesült Arab Emírségek *Green Energy Solution* nevű cége így tudott megjelenni a sarkvidéken, és azt a technológiát, amelyet korábban a Technip és a Saipem nyújtott, most ez az emírségekbeli vállalat biztosítja (HUMPERT 2022). Ennek az együttműködésnek is köszönhetően 2024-ben az Arctic LNG 2 nevű projekt megkezdte a kitermelést (ČUČUK 2024).

A tengeri szállítmányozás

A közel-keleti államok Északi-sarkvidékre vonatkozó másik meghatározó érdeke a hajózás. A térség államai évről évre nagyobb részesedést szereznek a sarkvidéki hajózásban. 2021-ben a DP World az Egyesült Arab Emírátsokban elhelyezkedő, dubaji székhelyű logisztikai és kikötőüzemeltető vállalat szerződést írt alá, hogy támogassa a tengeri útvonalak mentén végzett műveletek irányítását a Jeges-tengeren. Emellett a megállapodás értelmében a DP World és a Rosatom közösen jég törő hajó tervezésébe kezdtek, és a Murmansk–Vlagyivosztk utvonalon közösen fejlesztik a kikötőket, hogy a konténerek átrakodása könnyebben megoldható legyen (KRAMER 2021). 2023-ban pedig a két vállalkozás új céget hozott létre International Container Logistic néven, amelynek célja a sarkvidéki konténerszállítás fellendítése (HUMPERT 2023).

A klímaváltozás hatásainak kutatása

A svalbardi egyezményt a régió államai közül Afganisztán, Egyiptom, Görögország, Szaúd-Arábia és Törökország is aláírta. Törökország – amely csak 2024-ben vált az egyezmény részes államává – részben Európa, részben Ázsia területén helyezkedik el, és három oldalról is tenger határolja. Emellett az Arab-félszigetet Európával összekötő szárazföldi útvonalon fekszik, amelynek szerepe napjainkban a migráció következtében igen felértékelődött. Az országot földrajzi fekvése tehát eleve predesztinálja arra, hogy az Északi-sarkvidék térségének kérdéseivel foglalkozzon. Emellett ki kell emelni, hogy Törökországnak kulturális kapcsolatai is vannak az Északi-sarkvidék őslakos népeivel azon népcsoportok révén, amelyek évezredekkel ezelőtt elvándoroltak Közép-Ázsiából és Szibériából, és a Bering-szoroson át Amerikába jutottak. Erre bizonyítékul szolgálnak a nyelvészeti hasonlóságok és a sámánokhoz köthető hagyományok (LIMON 2021: 4). Törökország 2015-ben jelezte megfigyelő státusz elnyerésére irányuló szándékát az Északi-sarkvidéki Tanács felé (AYAYDIN 2022), majd 2019-ben

indította első északi-sarkvidéki expedícióját, 2023-ra pedig már a harmadiknál tartott (COSKUN 2023). Látható tehát, hogy az elmúlt években a török érdeklődés és gyakorlati jelenlét nagymértékben fellendült.

Kapcsolat- és hálózatépítés

Törökország az elmúlt években jelentős hálózatépítésbe is kezdett. Pusztán a 2019-es expedíció okán török tudósok jártak Norvégiában, Lengyelországban, Oroszországban, Indiában és Dél-Koreában, hogy a helyszínen bilaterális kapcsolatok kiépítését kezdeményezzék. Emellett Törökország egyetértési nyilatkozatokat kötött Bulgáriával, Dél-Koreával, Ukrajnával, Csehországgal, Fehéroroszországgal és Chilével is a sarkvidéki kutatások (beleértve a déli-sarkvidéki kutatásokat is) érdekében (Ministry of Foreign Affairs 2023; LIMON 2021: 7).

Az Egyesült Arab Emírségek még egy lépéssel továbbment a sarkvidékkel kapcsolatos együttműködési intézményi keretekbe foglalásával. 2022-ben indította el az Arctic Circle nevű szervezettel együttműködve a „Harmadik Pólus” *folyamatos*, amely azt a célt tűzte ki, hogy az Északi-sarkvidék együttműködési modelljét átültesse a Himalája térségére vagy – ahogy egyre gyakrabban hivatkoznak erre a területre – a Harmadik Pólusra.¹⁰ A kezdeményezés célja, hogy a térség országai közösen lépjenek fel az éghajlatváltozás következtében egyre súlyosabb problémává váló olvadó gleccserek és vízbiztonság okozta kihívásokkal szemben (United Arab Emirates Ministry of Climate Change and Environment 2022).

India északi-sarkvidéki jelenléte

Bár India nem sorolható földrajzilag a Közel-Kelethez, ahogyan nem sorolható a következő alfejezetben tárgyalandó kelet-ázsiai régióhoz sem, ezért a két régiót összekötő államként itt foglalkozunk vele röviden, ugyanis semmiképpen nem lehet kihagyni a vizsgált államok sorából. Nemcsak népességének számaránya és gazdasági súlya, valamint az Északi-sarkvidék iránti érdeklődése ad okot a vizsgálatára, hanem az a tény is, hogy a kötet keretei között a szerzők bemutatják valamennyi fontos

¹⁰ A Harmadik Pólus régiója a Himalája földrajzi környezetét jelöli, amely magában foglalja Indiát, Kínát, Pakisztánt, Afganisztánt, Nepált, Bhutánt, Bangladeszt, Mianmart és számos közép-ázsiai országot.

feltörekvő állam – tehát a BRICS-országok¹¹ – Északi-sarkvidék-politikáját, így e körbe természetesen India is beletartozik.

India Északi-sarkvidék iránti érdeklődése több mint százéves múltra tekint vissza. Az ország 1920-ban írta alá a svalbardi egyezményt, ezt követően azonban 2007-ig, az első kutatások megindításáig érdemben nem foglalkozott a térséggel. Egy évvel később felállították a Himadrit névre keresztelt első indiai kutatóállomást a Svalbardszigeteken, amely azért is kiemelendő, mert Kína mellett India az egyetlen fejlődő ország, amely sarkvidéki kutatóbázissal rendelkezik (SINGH 2024). A kutatások egyik fókuszpontját a sarkvidéki gleccserek tömegének változása jelenti, ami India számára azért fontos, mert a Himalája gleccsereivel való összehasonlítás révén rendkívül fontos információkat nyerhetnek. India az Északi-sarkvidéki Tanácsban is egyre aktívabb szerepet vállal. 2013-ban megfigyelő státuszt kapott (amelyet 2019-ben megújított), jelenleg pedig egyrészt egy különmegbízott kinevezését fontolgatja, aki képviselné Indiát az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos kérdésekben, másrészt egy csúcstalálkozó megszervezését kezdeményezheti az Északi-sarkvidéki Tanács államai részvételével a fenntartható sarkvidéki fejlődésre való figyelemfelhívás céljával.

India érdeklődése a térség iránt hagyományosan tudományos és környezeti jellegű volt, így érdekeit is e két területen nevesítette először, mára azonban egyértelműen azonosíthatók stratégiai és kereskedelmi érdekei is (BISEN 2023). A *stratégiai érdekei* artikulációját jelenti a 2022. március 17-én elfogadott *India Északi-sarkvidék Politikája: partnerség építése a fenntartható fejlődésért* című első hivatalos indiai északi-sarkvidéki stratégia. Eszerint India északi-sarkvidéki politikájának hat pillére van: tudomány és kutatás, éghajlat- és környezetvédelem, gazdasági és emberi fejlődés, közlekedés és összeköttetés, kormányzás és nemzetközi együttműködés, valamint nemzeti kapacitásépítés. India Északi-sarkvidék-politikájával olyan célokat kíván elérni, mint az Északi-sarkvidék éghajlatváltozásának éghajlati, gazdasági és energiabiztonságára gyakorolt hatásának jobb megértése, a hatékonyabb elemzés, előrejelzés és összehangolt politikai döntéshozatal elősegítése. India Arktisz-politikájával olyan célokat kíván elérni, mint az Északi-sarkvidék éghajlatváltozásának India éghajlati, gazdasági és energiabiztonságára gyakorolt hatásának jobb megértése, a hatékonyabb elemzés, előrejelzés és összehangolt politikai döntéshozatal elősegítése. Továbbá az Északi-sarkvidék jégolvadásának India gazdasági, katonai és stratégiai érdekeire

¹¹ A BRICS betűszó a négy alapító ország, Brazília, Oroszország, India, Kína és a Dél-afrikai Köztársaság angol nevének kezdőbetűiből áll: Brasil, Russia, India, China és Republic of South Africa.

gyakorolt hatásainak vizsgálata vagy a sarkvidékek és a Himalája közötti kapcsolatok tanulmányozása (Ministry of Earth Sciences 2022).

A hagyományosan domináns *tudományos érdekek* azok, amelyek az ország számára a legmeghatározóbbak. Jelenleg mintegy 25 intézet és egyetem vesz részt az Északi-sarkvidék kutatásában Indiában, és a Tudományos és Technológiai Minisztérium szerint 2007 óta közel száz lektorált tanulmány jelent meg az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos kérdésekről (ClearIAS Team 2023). A goai székhellyel működő Nemzeti Sark- és Óceánkutató Központ (National Centre for Polar and Ocean Research, NCPOR) India első számú K + F-intézménye, amely az ország sarkvidéki és dél-óceáni¹² kutatási tevékenységéért felelős. India jelenlegi célja a Himadri kutatási bázis megerősítése, valamint az indiai kutatási tevékenységek összehangolása a nemzetközi kezdeményezésekkel amellet, hogy különböző sarkvidéki fórumok keretében két- és többoldalú projektek kidolgozására törekszik az északi-sarkvidéki államokkal és más partnerekkel együtt. India eddig összesen az Északi-sarkvidékre 13 expedíciót, a Déli-sarkvidékre pedig 41 expedíciót indított, ennek ellenére azonban a mai napig nem rendelkezik saját speciális sarkkutató járművekkel, azokat még mindig bérelni kényszerül.

A különböző nemzetközi szerződések és egyezmények részes államaként India az éghajlatváltozás elleni küzdelemre irányuló globális erőfeszítések középpontjában áll, ezért nem meglepő, hogy hangsúlyosan jelennek meg India *környezeti érdekei* is az Északi-sarkvidékkel kapcsolatban. A jégtömbök olvadása okozta tengerszint-emelkedés India vonatkozásában közel 1300 szigetet érint, és számos tengeri faj fenntarthatóságára lesz hatással. A globális felmelegedés hatással van az ország élelmiszer-termelésének mintegy felét adó nyári terményekre (rizs, szójabab, hüvelyesek), valamint a csapadékvízviszonyokra, amely India esetében különösen kritikus az indiai mezőgazdaság monszuntól való nagymértékű függése miatt.¹³ Végül pedig az Északi-sarkvidék és a Himalája mint rokon területek (hiszen az Északi- és a Déli-sark után a legnagyobb édesvízkészletekkel a „harmadik pólusnak” is nevezett Himalája rendelkezik) hasonló problémákkal küzdenek, különösen a gleccserolvadást illetően.¹⁴

¹² A Déli-óceán a 60. déli szélességi kör és az Antarktisz közötti víztömeg neve a modern földrajztudományban, nem hivatalosan az ötödik óceánként emlegetik. A Déli-óceán a másik négytől eltérően nem kontinensekkel határolt, hanem az Antarktisz körüli, különállóan áramló víztömeget jelölik ezzel a névvel.

¹³ India az éves csapadékmennyiségének 70%-át a monszunból kapja.

¹⁴ A Harmadik pólusnak nevezett Északi-sarkvidékhez kapcsolódó szakirodalomért lásd Dr. Kamrul Hossain (Arctic Centre, University of Lapland) munkásságát a témakörben.

Kelet-Ázsia Északi-sarkvidék-politikája

A kelet-ázsiai államok érdekei az Arktisszal kapcsolatban alapvetően egységesnek mondhatók. A térség gazdaságilag fejlett államai a sarkvidéki hajózás szélesebb körű hozzáférhetőségében érdekeltek, mert ezzel lerövidülne az út Európába, amely a kelet-ázsiai áruk egyik legnagyobb felvevőpiaca. Ez központi kérdés Kínában, Japánban és Dél-Koreában is, de a térség többi állama is ebben érdekelt, hiszen az északi tengeri útvonal egyik vége Kelet-Ázsia. Ezzel párhuzamosan a térség országai jelen vannak az éghajlatváltozással kapcsolatos kutatásokban is, és fontos területként kezelik a sarkvidék biztonsági kérdéseit is tekintve, hogy a régió közel helyezkedik el az Északi-sarkvidékhez, és az éghajlatváltozás jelentősen befolyásolja a műveleti környezet változását. A térségnek elsősorban gazdasági érdekei vannak az Északi-sarkvidékkel kapcsolatban, mivel azonban a sarkvidék felmelegedése jelentős hatást gyakorol a kelet-ázsiai országokra, ezért másodlagos szempontként az éghajlatváltozással kapcsolatos kutatás is megjelenik.

Gazdasági érdekek

A térség országai az Arktisszal kapcsolatban három fő témakörben érdekeltek: az energiaforrásokban, a hajózási útvonalakban és a technológiában. Ez a három terület bár eltérő hangsúllyal, de valamennyi térségbeli állam szakpolitikájában megjelenik. Az olyan gazdaságilag élmezőnybe tartozó országoknál, mint Kína, Japán és Dél-Korea pedig mind a három szempont meghatározó szerepet játszik.

Dél-Korea ennek szemléltetésére tökéletes példa. Fő stratégiai érdeke a sarkvidékkel kapcsolatban a gazdasági lehetőségekhez kapcsolódik. Mivel energiaigényét szinte teljes mértékben importtal elégíti ki, a sarkvidéki hajózás és erőforrásokhoz való hozzáférés határozzák meg döntően az ország kapcsolatát a sarkvidékhez. Becslések szerint az ország évente egymilliárd dollárt takarítana meg, ha az olajfogyasztásának 10%-át sarkvidéki forrásokból fedezné (PARK 2014: 60). Emellett Dél-Korea meghatározó szereplő a hajógyártásban is: a világszerte üzemben lévő LNG-tartályhajók kétharmada – beleértve az Északi-sarkvidéken közlekedőket is – Dél-Koreában épült (PARK 2021: 3). Végül pedig az ország a technológiát illetően is érdekelt a sarkvidéki navigációs fejlesztések és innovációk révén: Dél-Korea 2009 óta fejleszti az autonóm hajókat és navigációs rendszereket a Hyundai Heavy Industries, a Daewoo Shipbuilding & Marine Engineering és a Samsung Heavy Industries részvételével (KHORRAMI 2021).

A sarkvidéki gazdasági lehetőségekben nemcsak a világgazdaságba erősen integrált szereplők érdekeltek, mint Dél-Korea, hanem például *Észak-Korea* is. Az Észak-Koreában található raszoni kikötő jelentős gazdasági potenciállal rendelkezik, amely megfelelő politikai körülmények között átrajzolhatná a térség gazdasági térképét. Ez a legészakibb egész évben jégmentes kikötő 3,5 millió tonna rakománykapacitással. Előnye az oroszországi Zarubino kikötőhöz képest, hogy az bár északabbra helyezkedik el, kisebb és nem teljesen jégmentes, míg a kínai Dalian kikötő nagy és fontos gazdasági csomópont, de jelentős szállítási többletköltségek nélkül nem tudja megfelelően kiszolgálni az északkeleti Heilongjiang és Jilin tartományokat (BIGOLD – CHEY – GIM 2021: 2). Éppen ezért mind Kína, mind Oroszország érdekelt a kikötő fejlesztésében és üzemeltetési jogainak megszerzésében. Ez a kikötő jelenlegi felhasználásán is megmutatkozik. A három mólós kikötő közül a másodikat mólót használja Észak-Korea, míg az elsőbe egy kínai logisztikai vállalat fektetett be, és jelenleg is zajlik a felújítása. A harmadik, legnagyobb mólót a RasonKonTrans, egy orosz-észak-koreai közös vállalat bérli (HOTTA 2023). A kikötő jövőjét bár elsősorban Phenjan politikai szándékai határozzák meg, a lehetőség nyitva áll, hogy a térség egyik legmeghatározóbb kikötőjévé váljon a sarkvidéki szállítmányozás szempontjából, amiből Oroszország és Kína is profitálhat (lásd a 3. ábrát).

Szingapúr szintén elsősorban gazdasági érdekekkel rendelkezik az Északi-sarkvidék kapcsán. Az ország 2013-ban szerezte meg a megfigyelő státuszt az Északi-sarkvidéki Tanácsban, de aktivitása meglehetősen korlátozott a szervezetben, mert elsősorban gazdasági indíttatásból bővíti tengeri építő- és hajóépítő iparát, hogy kiszolgálja az északi-sarkvidéki államok igényeit. Az ország, szemben a fenti államokkal, ellenérdekelt a sarkvidéki tengeri útvonalak fellendítésében, mert az északi-sarkvidéki útvonalakon történő hajózás veszélyeztetheti a Malakka-szorosban elfoglalt „kapuőri” pozícióját (ALMAZOVA-ILYINA et al. 2020: 3). 2008-ban a részben szingapúri állami tulajdonú Keppel Corporation megépítette első két jégtörő hajóját az orosz Lukoil–Kalinyingrádmornyeft olajvállalat számára, és ezzel az első ázsiai jégtörő vállallattá vált. Ezt követően pedig Luxemburnak és Oroszországnak is gyártott sarkvidéki hajózásra alkalmas hajókat és LNG-szállítókat (VARNAKOMOLA 2023). Szingapúrnak olyan ambíciói nincsenek, hogy saját maga is kitermelője legyen a sarkvidéki nyersanyagforrásoknak, de technikai tudást nyújthat az Északi-sarkvidékre vonatkozó eszközök fejlesztéséhez (CHEN 2016: 2012). Összességében tehát elmondható, hogy az ország a megnövekedett hajóépítési igényeken keresztül próbál profitálni az Északi-sarkvidék felértékelődéséből, miközben a hajózási útvonalak tekintetében ellenérdekelt a sarkvidéki hajózás fellendítésében.

3. ábra: 2013-ban a HHL Hong Kong által az oroszországi Usty-Lugából az észak-koreai Raszonba megtett út

Forrás: BENNETT 2014

Éghajlatváltozás és kutatás

A svalbardi egyezményt Kína, Japán, Dél-Korea és Észak-Korea írták alá a térség államai közül. A kelet-ázsiai térség tudományos érdeklődése a térség iránt azzal magyarázható, hogy az Északi-sarkvidék felmelegedése közvetlenül érinti a régiót időjárási anomáliákat és jégkárokat okozva. A gyakorlati következmények között pedig megemlíthetők a növényzet növekedésének, később virágzásának lassulása és csökkenése, ennek következtében a kisebb termésmennyiség és a csökkenés a régió erdeinek CO₂-felvételét illetően (University of Zurich 2022). Így tehát Kelet-Ázsiát is közvetlen környezeti kihívások érik az Északi-sarkvidék felmelegedése miatt.

Bár a térség valamennyi állama jelentős erőfeszítéseket tesz a sarkvidéki kutatások terén, mégis *Japán* Északi-sarkvidék iránti érdeklődése nyúlik vissza a legrégebbre. Japán az 1950-es évek óta végez megfigyeléseket és kutatásokat az Északi-sarkvidéken. 1991-ben az első olyan nem sarkvidéki állam volt, amelyik megfigyelőállomást létesített az Északi-sarkvidéken, és csatlakozott az 1990-ben létrehozott Nemzetközi Sarkvidéki Tudományos Bizottsághoz (IASC) (Headquarters for Ocean Policy 2015: 4). Az ország sarkvidékkel kapcsolatos érdeklődése napjainkban sem hagyott alább. Japán első sarkvidéki kutatóhajója, amelyet jelenleg a Japán Tengeri-Földtudományi és Technológiai Ügynökség (JAMSTEC) épít, várhatóan 2026-ra készül el (JII 2024).

Dél-Amerika érdeklődése az Északi-sarkvidék iránt

A dél-amerikai szubkontinens földrajzilag jelentős távolságban helyezkedik el az Északi-sarktól, ezért a térség államainak Északi-sarkvidék iránti érdeklődése is szerényebb mértékű, valamint elsődlegesen a tudományos kutatásokra korlátozódik, párhuzamba állítva az Antarktisszal kapcsolatos régi múltra visszatekintő kutatásokkal. Egy állam, *Brazília* azonban mindenképpen kiemelést érdemel. Egyrészt BRICS-alapító tagállamról van szó, és az ország regionális hatalmi státusza megkérdőjelezhetetlen, másrészt környezeti adottságaiból fakadóan közvetve és közvetlenül is kapcsolata van az északi-sarki térséggel.

Brazília érdeklődése a sarkvidékek iránt nem új keletű, bár figyelme – földrajzi okokból – kezdetben a Déli-sarkvidékre terelődött. Da Silva elnök idejében 2010-től kezdve indult meg Brazíliában stratégiai szinten a gondolkodás arról, hogy az ország csatlakozzon-e a svalbardi egyezményhez, és kérjen-e megfigyelői státuszt az Északi-sarkvidéki Tanácsban. 2019-ben létrejött az északi-sarkvidéki tevékenységekkel foglalkozó technikai csoport (Arctic Working Group, AWG), majd 2022-ben Brazília tengeri erőforrásokkal foglalkozó tárcaközi bizottsága hivatalosan is javasolta az elnökségnek a svalbardi egyezmény ratifikálását és az Északi-sarkvidéki Tanácsban megfigyelő státuszért való folyamodást (FAKHOURY 2023). A 2023 augusztusában kiadott tízéves tudományos program (*Antarctic deployment plan*) zárófejezete pedig *A New Frontier for Brazilian Polar Science* (Új határvonal a brazil sarkvidéki tudománynak) címet viseli, amely az Északi-sarkvidék jelentőségét emeli ki. Szintén a tavalyi év fejleménye volt az első brazil sarki expedíció elindítása Svalbardra, amelyben öt brazil tudós tudományos vizsgálatokat végzett botanikai, mikrobiológiai és glaciológiai kérdésekben (ROSA 2023).

Brazília Északi-sarkvidék iránti érdeklődését több oldalról közelítve is legitimálja (FAKHOURY 2023). Egyrészt az Amazonas vidékét érintően sok tekintetben hasonló biztonsági problémákkal kell szembenéznie, mint a sarkvidéki államoknak az Északi-sarkvidékkel kapcsolatban. Az éghajlatváltozásnak mindkét térség rendkívül kitett, valamint az e területeken élő őslakos közösségek nagyobb reprezentativitást követelnek a területüket érintő döntésekben. Másrészt Brazília hosszú múltra visszatekintő déli-sarkvidéki programjának köszönhetően nagy tapasztalatra tett szert a békés kutatási tevékenységekben, amely tapasztalatokat az Északi-sarkvidékre is át lehetne ültetni. Végül pedig a G20 és a BRICS tagállamként hídszerepet tölthetne be a Nyugat, Oroszország és Kína között az Északi-sarkvidéki Tanács munkájában történő esetleges részvétele esetén, hiszen a multipolaritás nagy támogatójaként van jelen a világszínpadon.

Megvizsgálva Brazília északi-sarkvidéki érdekeit, kiemelendők egyrészt a tudományos kutatásokban való részvétel, amelyek az Északi- és Déli-sark közötti kapcsolatra vonatkoznak olyan kérdéseket érintve, mint a tengeri emlősök kutatása és a két pólus között kapcsolatot teremtő vándormadarak. Másrészt a tengeri jég olvadása által okozott tengerszint-emelkedés következményeiként társadalmi-környezeti érdekek is artikulálhatók.¹⁵ Harmadrészt kiemelendők a gazdasági lehetőségek. A világ nyolcadik legnagyobb energiafogyasztó országaként (British Petroleum 2020) diverzifikálhatja az energiaellátás forrásait, valamint a szénhidrogén-kitermelésben szerzett tudásával hozzájárulhat a régió energiahasznosításához.¹⁶ Végül az Északi-sarkvidéki Tanács munkájában történő részvétel esetén – látva új mintákat – Brazília sikeresen tovább tudná fejleszteni a már meglévő párbeszéd fórumait.¹⁷

Összefoglalás

Számos ország – földrajzi elhelyezkedésétől függetlenül – aktívan kezdett érdeklődni az Északi-sarkvidék iránt az elmúlt tíz évben. Ma már sokkal több állam rendelkezik meghatározó érdekekkel az Északi-sarkvidéken, mint ahány megfigyelő államot

¹⁵ Brazília 8500 km hosszú partvonallal rendelkezik, és lakosságának mintegy 60%-a tengerparti területeken él. Lásd: ALISSON 2017.

¹⁶ Mélytengeri olaj- és gázkitermelő berendezések északi-sarkvidéki államokba történő exportálásával már most is jelen van ezen a piacon. Lásd: EVAN1313 2022.

¹⁷ Ilyen fórumok az esőerdőországok között 1978-ban létrehozott Amazonas Együttműködési Szerződés Szervezete és a 2019-ben aláírt letíciái paktum, amely az amazóniai természetvédelmi intézkedéseket hivatott előmozdítani.

az Északi-sarkvidéki Tanács számlál, és az elmúlt évek tendenciáit nézve az érdeklődő államok száma (és feltehetően a megfigyelő státuszt elnyerő államok száma is) emelkedni fog. A Baltikum részvétele külön is érdeklődésre tarthat számot. Bár új keletű, hiszen az elmúlt tíz év fejleménye, mégis rohamos léptékben növekszik, amelyben a térség sarkkörhöz közeli helyzete is jelentős szerepet játszik.

A nem északi-sarkvidéki államok érdeklődésének egyik fókuszpontja az északi-sarkvidéki diplomáciában való szélesebb körű részvételre irányul. Ez elsősorban az Északi-sarkvidéki Tanácsban való kiterjedtebb részvételt jelentené, az északi-sarkvidéki államok azonban ezt a növekvő érdeklődést nem nézik jó szemmel, és vonakodnak attól, hogy a tanács munkájába jobban bevonják a nem északi-sarkvidéki államokat. Ahhoz, hogy még ha minimálisan is, de ebbe az irányba mozduljanak el, az orosz–ukrán háborúra volt szükség. Jelenleg az Északi-sarkvidéki Tanács norvég elnöklése elkötelezett a szervezet életben tartása és Oroszország bent tartása iránt. Solveig Rossebø, Norvégia vezető sarkvidéki tisztviselője szerint a szervezet nem élne túl Oroszország kilépését, és annak esetleges megszűnése valószínűleg oda vezetne, hogy a politikai törésvonalak mentén új struktúrák jönnének létre, amelyekben a nem északi-sarkvidéki államok minden bizonnyal nagyobb szerepet tudnának játszani. Azonban Oroszország jelenlegi Északi-sarkvidék-politikája nem ad okot aggodalomra, mert továbbra is konstruktívan áll az Északi-sarkvidéki Tanácshoz (JONASSEN 2024).

A sarkvidéki érdekek globális fellendülésének azonban van pozitív fejleménye is. Ennyi állam térségbeli békés jelenléte pozitív biztonsági fejlemény, amely egyértelműen az együttműködés irányába hajtja a folyamatokat. S ahogy az Északi-sarkvidék megszűnik elszigetelt térség lenni, a világ is úgy válik egyre inkább érdekeltté az Északi-sarkvidék adta lehetőségek békés kihasználásában. Ezt felismerve az északi-sarkvidéki államoknak is elemi érdeke (lenne) a térségen kívüli államok felé való nyitott hozzáállás, amelyből maguk is számos területen profitálni tudnának.

A lehetőségek kihasználását most lehetne megalapozni, és a kezdő lépések megtétele Magyarország számára is egy lehetőség. A tőlünk nyugatra és keletre elhelyezkedő európai államok is egyre nagyobb figyelmet fordítanak a térségre. Bár magas költség-vonzatú tevékenységek végzésére még nincs szükség az Északi-sarkvidéken, a térség globális szerepének fellendüléséről mindenképpen el kell kezdeni stratégiai szinten gondolkodni, és fel kell készülni egy olyan világra, amelyben az Északi-sarkvidék nemcsak a felfedező és kutatóké, hanem egy új, az európai politikát meghatározó régióvá válik. Magyarország lehet a második közép-európai állam, amely önálló sarkvidéki stratégiával rendelkezik, demonstrálva ezzel azt is, hogy az ország a legmagasabb szinten számol az Északi-sarkvidék geopolitikai és természeti változásaival és azok hatásával.

Felhasznált irodalom

- ALISSON, Elton (2017): Nível do mar na costa brasileira tende a aumentar nas próximas décadas. *Agência FAPESP*, 2017. június 5. Online: <https://shorturl.at/egCO3>
- ALMAZOVA-ILYINA, A. B. et al. (2020): National Interests of Japan and Its Emerging Arctic Policy. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 539. Online: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/539/1/012048>
- ANDRIJAUSKAS, Konstantinas (2021): Baltic Perspective on Connectivity with China. In GAENS, Bart – JÜRIS, Frank – RAIK, Kristi (szerk.): *Nordic-Baltic Connectivity with Asia via the Arctic: Assessing Opportunities and Risks*. Tallinn: International Centre for Defence and Security.
- Arctic Council [é. n.]: *Arctic Council Observers*. Online: <https://arctic-council.org/about/observers>
- Arctic Council (2021): *Arctic Council Strategic Plan 2021–2030*. Reykjavík: Arctic Council Secretariate.
- Arctic Council Secretariat (2013): *Kiruna Declaration*. Kiruna: Arctic Council. Online: <https://oaarchive.arctic-council.org/server/api/core/bitstreams/b7567462-73f5-49f7-be0c-9c0855399142/content>
- Arctic Festival* (2022). Online: <https://arktickyfestival.cz/en/previous-years/arctic-festival-2022>
- Arctic Festival* (2023). Online: <https://arktickyfestival.cz/en/previous-years/arctic-festival-2023>
- Arctic Frontiers (2017): Arctic Frontiers 2017 The Arctic in a Global Context. *YouTube.com*, 2017. január 25. Online: www.youtube.com/watch?v=AWx2yzWm77Y
- Arctic Frontiers (2018): Arctic Frontiers Policy 2018 – Speaking Truth to Power. Science Based Policy in a Post-fact World. *YouTube.com*, 2018. június 15. Online: www.youtube.com/watch?v=p_VIBqrr49k
- AYADIN, Eda (2022): The Arctic Fox and the Turkish Wolf Negotiating; Is the “North” Important for the Turkish Foreign Policy? *High North News*, 2022. június 27. Online: www.highnorthnews.com/en/arctic-fox-and-turkish-wolf-negotiating-north-important-turkish-foreign-policy
- BENNETT, Mia (2014): North Korea and the Northern Sea Route. *Cryopolitics.com*, 2014. május 8. Online: www.cryopolitics.com/2014/05/08/north-korea-and-the-northern-sea-route/
- BERŽANSKYTĖ, Elizabet (2023): Polar Bears and Retreating Glaciers: Lithuanian Scientist’s Expedition to the Arctic. *LRT*, 2023. október 8. Online: www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2088780/polar-bears-and-retreating-glaciers-lithuanian-scientist-s-expedition-to-the-arctic
- BIGOLD, Michelle – CHEY, Minjung – GIM, Duke Dukhoe (2021): *A Case For Rajin Port – Economic Significance and Geopolitical Implications*. Beyond Parallel, CSIS Korea Chair. Online: <https://beyondparallel.csis.org/wp-content/uploads/2021/05/A-Case-For-Rajin-Port-3.pdf>
- BISEN, Anurag (2023): India’s G20 Presidency: Opportunity to Resume Engagement in the Arctic. *The Arctic Institute*, 2023. február 28. www.thearcticinstitute.org/india-g20-presidency-opportunity-resume-engagement-arctic

- BLOOM, Evan T. (2022): The Rising Importance of Non-Arctic States in the Arctic. *The Wilson Quarterly*, Online: www.wilsonquarterly.com/quarterly/the-new-north/the-rising-importance-of-non-arctic-states-in-the-arctic
- British Petroleum (2020): *Statistical Review of World Energy*. Online: www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf
- CANOVA, Emilie – PIC, Pauline (2023): The Arctic Council in Transition: Challenges and Perspectives for the New Norwegian Chairship. *The Arctic Institute*, 2023. június 13. Online: www.thearcticinstitute.org/arctic-council-transition-challenges-perspectives-new-norwegian-chairship/
- CHEN, Gang (2016): Asian Economic Interests in the Arctic – Singapore’s Perspective. In LUNDE, Leiv – YANG, Jian – STENS DAL, Iselin (szerk.): *Asian Countries and the Arctic Future*. New Jersey: World Scientific, 203–215. Online: https://doi.org/10.1142/9789814644181_0013
- ClearIAS Team (2023): India’s Arctic Policy. *ClearIAS*, 2023. november 11. Online: www.clearias.com/india-arctic-policy
- Comité Polar Español (2016): *Directrices para una estrategia polar Española – Guidelines for Spanish Polar Strategy*. Online: www.ciencia.gob.es/InfoGeneralPortal/documento/ef4fc9c3-10c3-444c-8f56-b6e6a76cb550
- COSKUN, Sebnem (2023): Trailblazing Turkish Scientists back Home from 3rd Arctic Ocean Expedition. *Anadolu Agency*, 2023. augusztus 8. Online: www.aa.com.tr/en/science-technology/trailblazing-turkish-scientists-back-home-from-3rd-arctic-ocean-expedition/2963020
- ČUČUK, Aida (2024): Report: Production Starts at Russia’s Arctic LNG 2 Despite US Sanctions. *Offshore Energy*, 2024. január 3. Online: www.offshore-energy.biz/report-production-starts-at-russias-arctic-lng-2-despite-us-sanctions/
- Daily Sabah (2019): *Turkish scientists set course for North Pole*. 2019. augusztus 8. Online: www.dailysabah.com/science/2019/08/08/turkish-scientists-set-course-for-north-pole
- DEPLEDGE, Duncan (2018): *Britain and the Arctic*. Cham: Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-69293-7>
- EDVARDSEN, Astri (2023): Light at the End of the Tunnel for the Arctic Council. *High North News*, 2023. szeptember 12. Online: www.highnorthnews.com/en/light-end-tunnel-arctic-council
- Embassy of Estonia Oslo [é. n.]: *Estonia as an Aspiring Arctic Council Observer State: The Arctic’s Inventive Neighbour*, 2024. április 4. Online: <https://oslo.mfa.ee/events/estonia-as-an-aspiring-arctic-council-observer-state-the-arctics-inventive-neighbour/>
- EU-CONEXUS (2021): *Arctic Expedition – Finding Answers to Questions about the Coastal Community*, 2021. szeptember 2. Online: www.eu-conexus.eu/en/2021/09/02/arctic-expedition-finding-answers-to-questions-about-the-coastal-community/

- Euronews–AFP (2023): Swiss Government to Assess the Share of Raw Materials in GDP. *Euronews.com*, 2023. november 22. Online: www.euronews.com/business/2023/11/22/swiss-government-to-assess-the-share-of-raw-materials-in-gdp
- Európai Bizottság (2021): *Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Stronger EU Engagement for a Peaceful, Sustainable and Prosperous Arctic. JOIN(2021) 27 final*. Brussels, 2021. október 13. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021JC0027>
- European Interest (2023): Priorities for Norway's Chairship of the Arctic Council. *European Interest*, 2023. április 5. Online: www.europeaninterest.eu/priorities-for-norways-chairship-of-the-arctic-council/
- Evan 1313 (2022): Major Subsea Christmas Trees Contracts in the Third Quarter Will Be Led by Brazil Projects. *Brazil Energy Insight*, 2022. július 18. Online: <https://brazilenergyinsight.com/2022/07/18/major-subsea-christmas-trees-contracts-in-the-third-quarter-will-be-led-by-brazil-projects>
- FAKHOURY, Renato (2023): Brazil in the Arctic Council: Not as Crazy as it Sounds. *The Arctic Institute*, 2023. február 7. Online: www.thearcticinstitute.org/brazil-arctic-council-not-crazy-sound
- Fort Conger [é. n.]: *History of the First International Polar Year*. Online: https://fortconger.org/histoire_de_la_premiere_annee_polaire_internationale-history_of_the_first_international_polar_year
- GRACZYK, Piotr (2012): Poland and the Arctic: Between Science and Diplomacy. In HEININEN, Lassi (szerk.): *Arctic Yearbook 2012*. Rovaniemi: Thematic Network (TN) on Geopolitics and Security of the University of the Arctic, 139–155. Online: https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2012/Scholarly_Papers/8.Graczyk.pdf
- Headquarters for Ocean Policy (2015): *Japan's Arctic Policy*. Online: https://www8.cao.go.jp/ocean/english/arctic/pdf/japans_ap_e.pdf
- HAHL, Martti (2013): What's Next in the Arctic? *Baltic Rim Economies* – Special issue on the future of the Arctic, 2(4), 3.
- HORVAI Ferenc (2021): Harmincéves kapcsolataink az Európai Űrügynökséggel. *Aeromagazin.hu*, 2021. szeptember 17. Online: www.aeromagazin.hu/index.php?option=com_k2&view=item&id=1430:-harmincéves-kapcsolataink-az-európai-űrügynökséggel&Itemid=115
- HOTTA, Yukihiro (2023): The China-Russia-North Korea Triangle Looks Unlikely to Last. *The Japan Times*, 2023. december 5. Online: www.japantimes.co.jp/commentary/2023/12/05/world/china-russia-north-korea/
- HUMPERT, Malte (2022): Russia's Novatek to Use Closer Ties with UAE to Secure Key Technology for Arctic LNG Project. *High North News*, 2022. október 17. Online: www.highnorthnews.com/en/russias-novatek-use-closer-ties-uae-secure-key-technology-arctic-lng-project

- HUMPERT, Malte (2023): Russia Inks Deal with Dubai's DP World to Develop Arctic Container Shipping. *High North News*, 2023. október 26. Online: www.highnorthnews.com/en/russia-inks-deal-dubai-dp-world-develop-arctic-container-shipping
- ILERI, Eren Can et al. (2021): Drill, Baby, Drill: How Banks, Investors and Insurers Are Driving Oil and Gas Expansion in the Arctic. *Reclaimfinance.org*, 2023. szeptember 23. Online: https://reclaimfinance.org/site/wp-content/uploads/2021/09/Drill_Baby_Drill_RF_Arctic_Report_23_09_2021.pdf
- INTERACT [é. n.]: *Polish Polar Station Hornsund*. Online: <https://eu-interact.org/field-sites/polish-polar-station-hornsund/#:~:text=The%20Polish%20Polar%20Station%20Hornsund%20was%20established%20in,and%20has%20been%20in%20year-round%20operation%20since%20then>
- Interact GIS [é. n.]: *Czech Arctic Research Station of Josef Svoboda*. Online: www.interact-gis.org/Home/Station/15
- JIJI (2024): Japan's First Arctic Research Vessel to Be Named „Mirai II”. *The Japan Times*, 2024. február 22. Online: www.japantimes.co.jp/news/2024/02/22/japan/japan-arctic-research-vessel/
- JOHNSTONE, Rachael Lorna (2012): An Arctic Strategy for Scotland. In HEININEN, Lassi (szerk.): *Arctic Yearbook 2012*. Rovaniemi: Thematic Network (TN) on Geopolitics and Security of the University of the Arctic, 114–129. Online: www.arcticyearbook.com/images/yearbook/2012/Scholarly_Papers/6.Johnstone.pdf
- JONASSEN, Trine (2024): Arctic Frontiers 2024: “Without Russia, the Arctic Council Will Not Survive”. *High North News*, 2024. február 15. Online: www.highnorthnews.com/en/without-russia-arctic-council-will-not-survive
- JURKYNAS, Mindaugas (2014): Opinion: Lithuania's Interest in the Arctic – A New Niche. *The Lithuania Tribune*, 2014. július 8. Online: <https://lithuaniatribune.com/opinion-lithuanias-interests-in-the-arctic-a-new-niche/>
- KHORRAMI, Nima (2021): Finland, Japan, South Korea, and Sweden: A Middle Power Partnership for Enhanced Maritime Capacity in the Arctic. *The Arctic Institute*, 2021. október 26. Online: www.thearcticinstitute.org/finland-japan-south-korea-sweden-middle-power-partnership-enhanced-maritime-capacity-arctic/
- KOVÁCS Ferenc (2022): Aláírták a magyar–oroszlőregyezménynt. *Index.hu*, 2022. február 12. Online: <https://index.hu/techtud/2022/02/12/orban-viktor-oroszorszag-urkutatas/>
- KRAMER, Andrew E. (2021): Russia Signs Deal with Dubai Logistics Company to Navigate Thawing Arctic. *The New York Times*, 2021. július 23. Online: www.nytimes.com/2021/07/23/world/europe/arctic-shipping-russia-dubai.html
- LEWANDOWSKI, Marek et al. (2020): Polish Polar Research: Green-and-White Paper Under the Aegis of the Polish Polar Consortium (PPC). *Publications of the Institute of Geophysics, Polish Academy of Sciences*, 431. Online: https://doi.org/10.25171/InstGeoph_PAS_Publs-2020-006

- LIMON, Onur (2021): Arctic Interests and Policy of Turkey: Dilemmas, Approaches and Initiatives. *Arctic Yearbook 2021, Defining and Mapping the Arctic: Sovereignities, Policies and Perceptions*, 1–15. Online: https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2021/Scholarly-Papers/9_AY2021_Limon.pdf
- Magyarország Kormánya (2021): Magyarország és Finnország úripari együttműködésről állapotott meg. *Kormány.hu*, 2021. szeptember 14. Online: <https://kormany.hu/hirek/szijjarto-peter-magyarorszag-es-finnorszag-uripari-egyuttmukodesrol-allapodott-meg>
- MAIR, Stefan (2012): Germany's Interest on Energy and Natural Resources in the Arctic. In MAURER, Andreas et al. (szerk.): *The EU as an Arctic Actor? Interests and Governance Challenges – Report on the 3rd Annual Geopolitics in the High North*. GeoNor – Conference and joint GeoNor workshops, Berlin, 2012. május 22–24. Online: www.swp-berlin.org/publications/products/projekt_papiere/Mrr_GeoNor_Conference_Report_1212.pdf
- Masaryk University [é. n.]: *ARCTIC Centre for Human-to-Environment Oriented Studies: Impact of Climate Change and Human Activities in the Arctic (ARCTOS MU)*. Online: www.muni.cz/en/research/projects/54447
- MAZIAD, Marwa (2017): The Strange History of the Arctic and the Arab Gulf. *University of Washington*, 2017. október 10. Online: <https://jsis.washington.edu/news/strange-history-arctic-arab-gulf/>
- McGWIN, Kevin (2018): The Week Ahead: An Observer Is as an Observer Does. *Arctic Today*, 2018. május 6. Online: www.arctictoday.com/week-ahead-observer-observer/
- Melléklet a 23/2018. (X. 31.) OGY határozathoz: a 2018–2030 közötti időszakra vonatkozó, 2050-ig tartó időszakra is kitekintést nyújtó második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2018.
- MERLINO, Massimo (2023): Arctic Route Impact on Baltic Logistics. *massimomerlino.com*, 2023. május 14. Online: www.massimomerlino.com/arctic-route-impact-on-baltic-logistics/
- Ministry of Earth Sciences (2022): Union Minister Dr. Jitendra Singh Releases India's Arctic Policy in New Delhi Today. *PIB Delhi*, 2022. március 17. Online: www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1806993
- Ministry of Foreign Affairs (2021): *The Netherlands' Polar Strategy 2021–2025 Prepared for Change*. The Hauge: Foreign Affairs. Online: www.government.nl/documents/publications/2021/03/01/polar-strategy
- Ministry of Foreign Affairs (2023): Chile Signs Memorandum of Understanding with Türkiye on Antarctic Cooperation. *Ministry of Foreign Affairs Chilean government*, 2023. április 18. Online: <https://minrel.gob.cl/news/chile-signs-a-memorandum-of-understanding-with-turkiye-on-antarctic>
- Ministry of Foreign Affairs and International Development (2016): *The Great Challenge of the Arctic – National Roadmap for the Arctic*. Paris. Online: www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/frna_-_eng_-_interne_-_prepa_-_17-06-pm-bd-pdf_cleo2695b.pdf
- Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic [é. n. a]: *Activities of Czech Scientists Related to the Arctic*. Online: https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/candidacy_arctic_council/activities_of_czech_scientists/index.html

- Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic [é. n. b]: *Arctic Festival*. Online: https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/candidacy_arctic_council/arctic_festival/index.html
- Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic [é. n. c]: *The Czech Republic and the Arctic Council*. Online: https://mzv.gov.cz/jnp/en/foreign_relations/candidacy_arctic_council/index.html
- MOLNÁR, Dóra – SZALKAI, Patrik (2022): Could the Arctic Be a New Field of Advocacy for Hungary? *Hadmérnök*, 17(3), 169–185. Online: <https://doi.org/10.32567/hm.2022.3.11>
- MOLNÁR, Dóra – SZALKAI, Patrik (2023): Arctic Strategies for a Peaceful Future. *Hadtudomány*, 33(1), 58–73. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.4.58>
- MUSANOVIC, Alisa (2022a): Czech-Arctic Connections: Interview with Amb. Zdeněk Lyčka. *The Polar Connection*, 2022. május 2. Online: <https://polarconnection.org/zdenek-lycka-interview/>
- MUSANOVIC, Alisa (2022b): Latvia's Arctic Connections: Interview with Mārtiņš Vargulis. *The Polar Connections*, 2022. május 17. Online: <https://polarconnection.org/martins-vargulis-interview/>
- MUSANOVIC, Alisa (2022c): Latvia in the Arctic: Interview with State Secretary Andris Pelšs. *The Polar Connection*, 2022. május 9. Online: <https://polarconnection.org/andris-pelss-interview/>
- NÉMETH, Viktória (2023): The Arctic from a Hungarian Perspective. *Modern Geográfia*, 18(1), 41–57. Online: <https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.01.03>
- Over the Circle (2018): The Netherlands in the Arctic: Clear Skies and Choppy Waters. *Overthecircle.com*, 2018. november 18. Online: <https://overthecircle.com/2018/11/18/the-netherlands-in-the-arctic-clear-skies-and-choppy-waters/>
- PARK, Young Kil (2014): South Korea's Interests in the Arctic. *Asia Policy*, 18(1), 59–65. Online: <https://doi.org/10.1353/asp.2014.0031>
- PARK, Tina J. (2021): *The Republic of Korea's Interests & Priorities in the Arctic*. NAADSN Policy Primer. Online: www.naadsn.ca/wp-content/uploads/2021/05/Park-ROK-policy-primer.pdf
- Polish Polar Policy (2020): *Polish Polar Policy. From Past Expeditions to Future Challenges. Appendix to Resolution 129/2020 of the Council of Ministers*. 2020. szeptember 11. Online: www.gov.pl/attachment/f8fdc364-84ce-40b2-992c-e70c711050a1
- Republic of Estonia Ministry of Foreign Affairs (2024): *Nordic-Baltic Cooperation (NB8)*. Online: [www.vm.ee/en/international-relations/regional-cooperation/nordic-baltic-cooperation-nb8](http://vm.ee/en/international-relations/regional-cooperation/nordic-baltic-cooperation-nb8)
- Republic of Latvia Ministry of Foreign Affairs (2021): *Minister of Foreign Affairs: In 2022, Latvia is Preparing to Apply for the Role of an Observer in the Arctic Council*. 2021. november 10. Online: www.mfa.gov.lv/en/article/minister-foreign-affairs-2022-latvia-preparing-apply-role-observer-arctic-council
- Republic of Lithuania Ministry of National Defence (2024): *Prominent International Events Upcoming Next Week: Baltic and Northern Group Ministers of Defence Will Convene in Palanga*. 2024. május 16. Online: <https://kam.lt/en/prominent-international-events-upcoming-next-week-baltic-and-northern-group-ministers-of-defence-will-convene-in-palanga/>

- Reuters (2019): U.S. Rejects Interference by Non-Arctic Countries in Polar Region: Official. *Reuters.com*, 2019. május 5. Online: www.reuters.com/article/us-usa-pompeo-arctic/u-s-rejects-interference-by-non-arctic-countries-in-polar-region-official-idUSKCN1S8299
- Reuters (2023): Poland's ORLEN Takes on CO₂ Storage Project in Norway's Arctic. *Reuters.com*, 2023. szeptember 5. Online: www.reuters.com/sustainability/climate-energy/polands-orlen-takes-co2-storage-project-norways-arctic-2023-09-05
- ROSA, Luiz Henrique (2023): The First Brazilian Expedition to the Arctic. *The Brazilian Report*, 2023. október 1. Online: <https://brazilian.report/environment/2023/10/01/first-brazilian-expedition-arctic>
- Severská společnost [é. n.]: *About Nordic Society*. Online: www.severskaspolecnost.cz/about-nordic-society
- Scottish Government [é. n.]: *Arctic Connections*. Online: www.gov.scot/policies/international-relations/arctic-connections/
- Scottish Government (2019): *Arctic Connections: Scotland's Arctic Policy Framework*. Online: www.gov.scot/publications/arctic-connections-scotlands-arctic-policy-framework/
- SHARP, Gregory (2019): The Swiss Arctic Policy Draw Parallels between the High Altitude of the Alps and the Arctic. *High North News*, 2019. október 18. Online: www.highnorthnews.com/en/swiss-arctic-policy-draw-parallels-between-high-altitude-alps-and-arctic
- SINGH, Manish (2024): India in the Arctic: Legal Framework and Sustainable Approach. *The Arctic Institute*, 2024. január 9. Online: www.thearcticinstitute.org/india-arctic-legal-framework-sustainable-approach
- Swiss Confederation (2023): *China-Switzerland Free Trade Agreement*. Online: www.eda.admin.ch/countries/china/en/home/switzerland-and/bilateral-relations/china-switzerland-free-trade-agreement.html
- SZALKAI Patrik (2022): Az Európai Unió arktiszi politikájának fejlődése 2008-tól napjainkig és az orosz-ukrán háború hatása. *Biztonságpolitika*, 2022. május 30. Online: <https://biztonsagpolitika.hu/elemzesek/az-europai-unio-arktiszi-politikajanak-fejlodes-2008-tol-napjainkig-es-az-orosz-ukran-haboru-hatasa>
- SZILVÁSI Simon (2022): Magyar jelenlét az Északi-sarkvidéken – kutatások és védelmi jellegű együttműködések. In SZELEI Ildikó (szerk.): *A hadtudomány aktuális kérdései*. Budapest: Ludovika, 109–118.
- TARYBA, Lietuvos Mokslo – NAUKI, Narodowe Centrum (2017): DAINA – *Polish-Lithuanian Funding Initiative Call for Proposals 2017 – Joint Project Description Template*. Online: https://old.iopan.pl/projects/Adamant/ADAMANT_2017_12-15_final.pdf
- TARJÁN M. Tamás [é. n.]: A Ferenc József-föld felfedezése. *Rubicon*. Online: www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1873_augusztus_30_a_ferenc_jozsef_fold_felfedezese
- The Arctic Institute [é. n. a]: *Netherlands*. Online: www.thearcticinstitute.org/country-backgrounders/netherlands/
- The Arctic Institute [é. n. b]: *Poland*. Online: www.thearcticinstitute.org/country-backgrounders/poland/

- TILLER, Lennart (2021): *Expansion at Any Cost – Wintershall Dea*. Sassenberg: Urgewald. Online: www.urgewald.org/sites/default/files/media-files/urgewald_wintershall_Paper_englisch_WEB-1.pdf
- UK Government (2023): *Looking North: The UK and the Arctic – The United Kingdom's Arctic Policy Framework*. London: Polar Regions Department, Foreign, Commonwealth & Development Office Online: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/63e38ed3e90e0762637e30do/looking-north-the-uk-and-the-arctic-the-uks-arctic-policy-framework.pdf>
- United Arab Emirates Ministry of Climate Change and Environment (2022): *The Arctic, Third Pole and COP28. Launch of The Arctic Circle – United Arab Emirates: Third Pole Process*. Online: https://prismic-io.s3.amazonaws.com/arctic-circle-www/07e98c8f-2ofi-4c39-b242-6d8e9a21dae4_TP+Process+Press+Release+2.pdf
- University of Zurich (2022): Arctic Winter Warming Causes Cold Damage in the Subtropics of East Asia. *Science Daily*, 2022. február 8. Online: www.sciencedaily.com/releases/2022/02/220208105229.htm
- VARNAKOMOLA, Siwat (2023): The Lion City Goes North: Unpacking Singapore's Growing Participation at the North Pole. *STEAR*, 2023. március 16. Online: www.stearthinktank.com/post/lion-city-goes-north-unpacking-singapore-s-growing-participation-north-pole
- VEC, Miloš (2023): The Last World: 150 Years of Franz Josef Land. *Völkerrechtsblog.org*, 2023. július 14., Online: <https://voelkerrechtsblog.org/the-last-world-150-years-of-franz-josef-land/>
- WEGNER, Michael (2021): Ireland and Estonia's Arctic Ambitions. *Polar Journal*, 2021. január 28. Online: <https://polarjournal.ch/en/2021/01/28/ireland-and-estonia-apply-to-the-arctic-council/>
- WĘSŁAWSKI, Jan Marcin – ZIAJA, Wiesław szerk. (2017): *Strategy for Polish Polar Research – a Concept for the Years 2017–2027*. Polish Polar Consortium – Committee on Polar Research – Polish Academy of Sciences. Online: www.pkpolar.pl/wp-content/uploads/STRATEGIA_POL_caly%20plik_RGB_LISTOPAD_2017.pdf
- ZHANG, Yan Anthea (2022): Shell, BP and ExxonMobil Have Done Business in Russia for Decades – Here's Why They're Leaving Now. *Theconversation.com*, 2022. március 3. Online: <https://theconversation.com/shell-bp-and-exxonmobil-have-done-business-in-russia-for-decades-heres-why-theyre-leaving-now-178269>